

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— Ս. Թարգմանչաց ճօնին առիթով.

երես

145

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

— Այլակերպութեան ճօնը.

ՊԱՐԳԵՒ ՎՐԻ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ 148

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԱԿԱՆ

— Տեր իմ, կը տառապիմ . . .

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ 150

— Հայրենական.

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 151

ԳՐԱԿԱՆ

— Հայկական Ռոմանթիզմ.

Յ. ՕՇԱԿԱՆ 152

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Համաուրապիի Օրինագիրքը (6).

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱԲՂ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ 155

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

— Աղեխանդրի պատմութեան կաճանք.

Ն. ԵՊՍ. ՇՈՎԱԿԱՆ 160

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

— Աշխատելու արուեստ.

Ա. Մ. 164

ՇՆՈՐհԱԿԱՅԻՆ.

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. 168

Աղբառ Ուսանողաց Ամերիկահայ Բարեկամներու Կազմակերպութիւն

Եւ Տիար Մովսէս Մովսէսեան.

Ճ. ԶԱՄԻՉԵԱՆ 169

Պր. Ճօն Ֆոսթըր Տալլսի հանդիպումը Երուսաղէմի երեք յարանուանութեանց պետերուն.

171

Տեղեկագիր Ս. Աբուդոյա Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի.

172

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ

— Հեռագիրներ.

174

— Եկեղեցական - Բեմական.

175

— Պատգամական.

175

— Ամսվերջի հանդէս եւ մրցանակաբաշխութիւն Ժառնգ. Վարժ. եւ Ընծայարանի.

176

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգիրն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շրիին 15

Redaction of the Armenian Monthly SION

Armenian Patriarchate,

P. O. B. 4001.

Old City - Jerusalem

Via Amman (Jordan)

== Ս Ի Ո Ն ==

ԻԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1953

== ՅՈՒՆԻՍ ==

ԹԻԻ 6

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին տարուան մէջ երկիցս կը տօնէ Ս. Թարգմանչաց յիշատակը. առաջինը՝ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի տօնին առիթով և երկրորդը՝ Թարգմանչաց աշակերտաց ընտրեալ գունդը խորհրդանշողներու առթիւ: Առաջինը կը ներկայացնէ մտածումի, յղացման և գաղափարական աշխատանքը, զոր կատարեցին երկուքը, իսկ երկրորդին մէջ կը տօնուի այդ սխրագործութեան արդիւնքը դարերու ընդմէջէն:

Հակառակ հանդիսական առիթներով եղած բոլոր արտայայտութիւններուն, անոնց ժառանգութիւնը կը մնայ յաւէտ մեծարելի, և դիւրին չէ թափանցումը ընել անոնց մեծ գործին, որուն վրայ ամէն տարի նոր ճառագայթներ կուգան աւելնալ: Անոնք, մեր զիրին, մեր զրականութեան և մշակոյթին արդիւնաշատ վաստակաւորները, առանձինն տեղ և փայլ ունին մեր երանանդին նախնեաց զեղեցիկ համաստեղութեանը մէջ, իբրեւ զրչի սուրբեր:

Եթէ կեանքի մէջ ամէն արժէք տառապանքով մը ձեռք կը բերուի, զրչի արուեստը նախ իբրեւ արժէք, ապա իբրեւ արժանիք, իր արդիւնաւորութեանը մէջ հրաշակերտուած, տարիներու զոհողութեան կը կարօտի: Տառապանքով կը մաքրուի մտքի ոսկին և արցունքով՝ հոգին կտաւը, մազադաթ բլաւէ առաջ:

Անոնք, մեր Թարգմանիչ ու մատենագիր սուրբերը, մարդեր էին, տիտանեան ոգիով, որոնք իրարու խառնեցին իրենց երազներն ու ճիգերը, իրենց արցունքներն ու սուրբ մրմունջները, որպէսզի Աստուած հայերէն խօսի Հայ Հոգովուրդին հետ: Անոնք իրարու շփեցին իրենց մտքին աղամանդները, որ յէսպի քրիստոնէական կրօնին սրբազան կրակը անգամ մըն ալ վառուի հայ ոգին վրայ և հոգիներուն մէջ:

Ս. Սահակ միտքն էր, կազմակերպիչն ու ղեկավարը գործին. Մեսրոպ՝ մարգարէն, տեսանողը և հոգին, երկուքը միասնաբար հիմը դրին մեր Ոսկեդարեան մշակոյթին ու պատրաստեցին յաջորդ սերունդն ու սերունդները, հայ մտքի գործը յաւերժող գարեբու ընդմէջէն:

Անոնք ազատագրեցին հայ միտքը յայն և ասորի մտքի լուծէն, Թարգմանեցին Ս. Գիրքը, ստեղծեցին հայ զրականութիւնն ու ծէսը, ձեւակերպեցին

մեր հոգիին միութիւնը: Երկու կրակներ կային վառուած անոնց հոգիին մէջ, սէր դէպի կրօն և սէր դէպի ազգը: Երկու ներգոր ոյժեր անդուլ կ'արծարծէին այդ կրակները, ցեղին հանճարը և սուրբ նուիրումը գերագոյն ճշմարտութիւններու նկատմամբ: Ոսկեդարու սերունդին և անոնցմէ վերջ այդ գործը շարունակող հոյեբուն տուածը իրենց ժողովուրդին՝ ոչ ոք պիտի կրնար փշելի կամ օտարացնել: Բիւզանդիոն ու Պարսկաստան չարաչար պատեցին հայուն հողը և շատ յաճախ սիրտը, սակայն Հայ ժողովուրդը ո՛չ միայն պահեց իր գոյութիւնը, այլ նաեւ իր մտքին ու հոգիին աւելով բեղմնաւորեց իր թշնամիները: Իսլամն ու Թուրքը չարաչար հարուածեցին զինքը, բայց չկրցան ընկճել իր հոգին, անիկա կրցաւ պահել իր գոյութիւնը և լոյս ու շերմութիւն սփռեց զինքը հարուածողներու մտքին ու հոգիին վրայ:

Մենք տարօրէն կը տարբերինք ուրիշ ժողովուրդներէն ոչ միայն մեր պատմութեամբ, այլ նաև զայն իրագործելու ձգտումովը: Ուրիշ ժողովուրդներ կը տօնեն առհասարակ իրենց յաղթանակները դրացի ժողովուրդներու վրայ, և իրենց զէնքի յաղթութիւններն ու պատերազմներու փառքը: Մեր բոլոր տօները, եկեղեցական ու ազգային, թուականներ են հոգեկան նուաճումներու: Որքան ճիշդ է այս տեսակէտով մեր մեծ Պատմահօր խօսքը, թէեւ փոքր ածու մը եղած ենք ուրիշ մեծ ածուներու շարքին, սակայն մեզի չէ պակասած մեծ գործերու իտէպը և զանոնք իրագործելու փառքը:

Ժողովուրդներ կան որոնք ինքնին բան մը չեն արժեք, ամէն բան կը պարտին իրենց աշխարհագրական դիրքին և լաւ դրացիներ ունենալու հանգամանքին: Դժբախտ եղած է մեր երկրին դիրքը և դաժան ու անբարեացակամ մեզի դրացի երող ազգերը, սակայն մեծ եղած է մեր ապրելու բնազդը և տեւելու ճիգը: Այդ ճիգին ու ապրելու բնազդին երաշխիքներէն ամենէն փրկարարները եղան հայ զիր ու զբաղանդութիւն ունենալու մեր քաղաքները:

Ձորս դարերէ ի վեր Աւետարանի ճրագը վառուած ու դրուած էր Հայ հոգին վրայ և հոգիներուն մէջ, որուն անձնութեամբ ու տառապանքով կը դառնար ու կը նայէր մեր ժողովուրդին նայուածքը, սակայն չէր կրնար ընդունիլ անոր կենսատու ճառագայթներուն բարիքը: Որովհետեւ հայ մտքին ու հոգիին կը պակսէր այն գործիքը, որ այդ հրաշքը պիտի իրագործէր: Եւ դարը մեր պատմութեան այն բախտորոշ թուականն է, երբ հայ միտքը ինքնագիտակցութեան տեսիլքէն այցուած և պայծառակերպուած՝ ստեղծեց զիր ու զբաղանդութիւն, յաւերժել կարենալու, համար ինքզինքը: Հակառակ քաղաքական իր տկարութեան, արդիւնք դրացի ժողովուրդներու դաժան վերաբերմունքին, իր հոգիին մէջ կ'աճի, կը ծաւալի ինքնագիտակցութեան և ինքնակեցութեան ներքին աւելը, ներածութեան և արտածութեան խողովակներ որոնելով իրեն, ինքզինքը ըլլալու և ինքզինքը տալու խորին խորհուրդով:

Ազգերու կեանքին մէջ, որքան ալ կենսունակ ըլլան անոնք, կան անպտուղ շրջաններ և արգաւանդ դարեր, առաջին պարագային ազգային գիտակցութիւնն ու ճիգը կը բաւարարուին աւօրեայի պահանջներով միայն: Ոչ մէկ երազ և կայծ կը լուսաւորէ ազգային կեանքի ճամբան, սակայն յանկարծ նոյն այդ ժողովուրդի ծոցին մէջ՝ երեւան կուգան մարդեր, հերոսներ, սուրբեր, առաջնորդներ, որոնք կը տեսնեն ու կը զգան աւելին և կը ջանան իրագործել զայն,

ու ահա տեղի կ'ունենան գիւտեր, յայտնութիւններ և սխաղործութիւններ։ Այդ լոյսերու ժայթքին մէջ կ'ալլակերպին դէմքերը, կը զուարթանան հոգիները, կը զինուին տրամադրութիւնները և կը ստեղծուի մեծ գործը։ Այսպիսի շրջան մըն էր զոր մենք ունեցանք Յ. դարու սկզբնաւորութեան, ծանօթ Ոսկեդար անունով մեր մատենագրութեան պատմութեանը մէջ։

Գծուար է որոշել մեր ազգային գիտակցութեան ճիշդ թուականը։ Արտաշէսի, Մեծն Տիգրանի՞ թէ Տրդատի օրերուն անկա կորիզ կապել սկսած է։ Բայց իրողութիւն է որ մեր կեանքը մինչեւ Գրիստոնէութիւն արտակերպին ինչ մը ունեցած է իր մէջ։ Ծառայած ու տրորուած ենք յաճախ ի շահ օտարին։ Գրիստոնէութիւնը կը բերէ նոր լոյս և զրեքու գիւտն ու Ս. Գրգի Թարգմանութիւնը նոր ձոյլ ու կաղապար հայ հոգիին, նոր դարագլուխ մը բանալով մեր պատմութեան մէջ, այնպէս որ Սահակ—Մեսրոպ չէին սխալած իրենց յառաջգրութեանց և ակնկալութիւններուն համար։

Սակայն մեր պատմութեան ընթացքին, Ս. Գրքին հրաշքը Ոսկեդարէն վերջն է՝ որ կ'իրագործուի։ Աւետարանի մանանխը, հայկական բեղուն հողին վրայ, հրաշալի փթնուցներ ունեցաւ։ Աւետարանի շունչով կազմուեցաւ իր ազգային նկարագիրը, իր ներքին լոյծ կեանքը ինքնուրոյն դրոշմ ստացաւ, ան բարձր նպատակի մը պատրաստուեցաւ և վսեմ անձնագործութեամբ ու գիտակցօրէն կրեց իր կոչումին խաչը՝ պատմութեան մրրկայոյզ դարերուն մէջէն, անխորտակելի կերպով, որովհետեւ գիտցած էր հազնիլ իր պատմութեան զբահէ շապիկը։

Հայուն Ս. Գիրքը, Ոսկեդարով ստեղծուած ու սկզբնաւորուած մշակութիւն, Եկեղեցիովը հովանաւորած, իր գոյութեան խորիսը դարձաւ։ Հայը կորսնցնելէ վերջ իսկ Արշակունեաց, Բագրատունեաց և Ռուբինեանց Թագաւորութիւնները, ստեղծեց իր հոգեւոր իշխանութիւնը՝ Արարատեան, Արծրունեաց և Կիլիկեան հոգեւոր Աթոռներուն շուրջ, որոնք յետոյ իրենց կատարած նախախնամական դերով, հայուն պետականութիւնը եղան, առանց պետական իրաւունքի, առանց զօրքի և ոստիկանի։

Անկէ յետոյ արիւնի և աւերի ինչ դարեր եկան ու անցան, գահեր հիմնուեցան և խորտակուեցան, շատ յաճախ սպառելու աստիճան փշրուեցանք, ոչ բանակներ կրցին մեզ փրկել, ոչ ալ նիւթական առաւելութիւններ կրցին զօրավիզ հանդիսանալ մեզի, սակայն Մեսրոպեան գիրով յաւերժացած ժառանգուութիւնը միշտ արարչագործեց մեր ծիւրած էութեան խորը, յարատեւելու ներգործախտի մը շողկապուած, կանգուն պահելով զմեզ դարերով կորստեան զառիթափերուն վրայ, երբ մեր քով շատ մը հօգոյններ կ'իյնային ժամանակի հարուածներէն, ննջելու համար պատմութեան մեծ գերեզմանին մէջ։

Չմեռանք երբ մեզի պակեցաւ հաց և զինուոր, սակայն կտոր կտոր մեռած և մաս առ մաս կորսուած ենք, երբ հաւատարիմ չենք փնացած մեր մեծ ու Ս. Թարգմանիչներու ժառանգութեանը։ Որքան ատեն որ կը փնաց հաւատարիմ մեր լեզուին, մեր կրօնին, մեր մշակոյթին և աւանդութեան և անոնց սրբազան ձայներուն և ազդուեցողութեան, չենք մեռնիր և կրնանք շարունակել մեր ազգային գոյութիւնը։

Օրհնեալ՝ սուրբ յիշատակը մեր Երանաշնորհ Թարգմանիչներուն և բոլոր անոնց՝ որոնք գիտցան զարդարել Անեղին Բանը, ի շարս դարուց, հոգիներու և միտքերու մէջ։

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

«Եւ եղեւ ամպ մի ձովանի ի վերայ նոցա, ձայն եղեւ յամպոյ անօր եւ ասէ, դա է Ողի իմ սիրելի, դմա յաւառս»: (ՄԱՐԿՈՍ Թ. 6-7)

Մեր Փրկչին երկրաւոր կեանքին ամենէն գեղեցիկ և յուզումնալից գրուածներէն մին Պայծառակերպութեան կամ Այլակերպութեան հրաշալի դէպքն է, զոր տեղի ունեցած է ըստ աւանդութեան, Թաբոր լեռան վրայ, կամ Հերմոն լեռան բարձրութիւններէն միոյն վրայ:

Առաջին երկու Աւետարանները կ'ըսեն թէ, բարձր և առանձին լեռան մը վրայ է որ տեղի ունեցաւ Քրիստոսի Այլակերպութիւնը. «Եւ Յիսուս հանէ զնոսա ի լեռան մի բարձր առանձինն և ալլակերպ եղև առաջի նոցա»:

Մենք վարդապետը, որուն անձը լուսեղէն փողփողումներու անուշութեան մէջ կը պայծառանայ, Մովսէս մը, կամ Նդիա և կամ զմի ոմն ի մարգարէից չէ՛, որոնց մթազներ աչքերը Աստուածային լոյսին շացուցիչ նշուումներուն հանդէպ:

Գալիլոյ լճակին եզերքներէն հեռու՝ Մաքսաւորներու և Փարիսեցիներու ներկայութենէն ինքզինք պանդխտացուցած՝ Յիսուս Թաբոր լեռան վրայ կը փայլի առեւելի աղուորցած, աւելի գեղեցիկացած, իր Աստուածութեան հզօր ճառագայթումներուն մէջ:

Լեռան վրայէն տուաւ Ան իր քարոզը, Գողգոթայի վրայ փրկագործեց և գերագոյն սիրոյ օրինակը տուաւ, Զիթենեաց լեռան վրայէն էր որ համբարձաւ, և վերջապէս ճալ միւլթարիչ առաքեաց՝ Սիոնի բարձունքին վրայ: Այս բարձունքները երկրի վրէժներէն միացնող կատարներ են և ատով իսկ յաւերժական ու նուիրական ներկայութիւններ են մեր յիշողութեան մէջ: Իայց այս բոլորին մէջ, Թաբորի, կամ սուրբ լեռան վրայ էր որ ճառագայթեց Յիսուսի գեղեցիկութիւնը իր անպարզօր անուշա-

թեամբ. հո՛ն, լոյսերով ողորուած գազաթին վրայ Օգոստոս ամսու, օգոստոս փառ գիշերներէն միոյն՝ Յիսուս առաջնորդեց իր ընտրեալ և սիրելի երեք աշակերտները և ցոյց տուաւ անոնց իր յաւիտեանական փառքը, ա՛յնքան պայծառ որ նոյնիսկ կը նսեմացնէր Արեւելքի երկինքը: Դարեր առաջ, Սաղմոսերգուն իր սաղմոսներէն մէկուն մէջ. դէպի Արարիչը ուղղուած իր օրհներգութեան արձագանգը կուտար, երբ լեռներուն ցնծալ կուտար Աստուծոյ փառքը, երգել տալով անոնց թաբոր և Հերմոն

Այլակերպութիւն Տեառն

յանուն քո ցնծացեալն»: Թաբոր և Հերմոն արգարեւ, Պաղեստինի ուրիշ լեռներուն հետ համեմատած՝ սքանչելի և գեղածիտաղ տեսարան մը կը պարզեն զիտողին աչքերուն առջև. ուրիշ լեռներու նման լեռկ չեն, ուրիշ ընդարձակ և գրաւիչ համայնապատկեր մը:

Այլակերպութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է մեր ալ կեանքին մէջ: Եարունակ այլակերպելով է որ կրնանք արտաբերել քրիստոնէական կեանքի նկարագիրն ու վսեմ սկզբունքները: Մեր կեանքին մէջ այլակերպելու համար պայման մը չէ զգալի Թաբորը, որուն անունը աւանդութեամբ

մեզի կուգայ ամէն տարի որով օր մը, այլ պայծառացումը պէտք է ըլլայ հանապազ, տենչալով ճերմկաբերձ և իմանալի խորանաները», նոյն ինքն իմանալի Թաբորին, զոր մենէ իւրաքանչիւրս պէտք է շինէ իրեն համար, կրօնական և բարոյական կեանքի մը ամուր կիմբերուն վրայ:

Բոլոր անոնք որոնք իրենց կեանքին հեւքոտ վաղքէն պահ մը իսկ ազատագրել ինքզինքնին չեն գիտեր, չ'են սեւեր, երբեք պիտի չկարենան հիւանալ բարոյական և հոգեկան կեանքի իրապէս հիւանալի բարձրութիւններուն վրայ, մնալով սոսկական նիւթապաշտներ, որոնց համար արգահաւտանք ունեցաւ և խղճաց մեր Տէրը: Անոնք պիտի չկարենան պարել բացարձակ խաղաղութեամբ, պիտի չկարենան ունենալ ընդարձակ ու սուբբ սրտի մը անձեռնմխելի և անբռնաբարելի սահմանները:

Հաւատքին շնորհով զօտեպնդուած հոգիներուն համար ինչքան տենչալի է վերանալ մեր Տիրոջ հետ իմանալի Թաբորին վրայ, ապրելու համար սրտի և մտքի միանուագ անդորրութիւն մը: Հոն, արքայութեան կատարին վրայ, զերծ՝ ամէն տեսակ երկնաքարչ կապերէ և կաշկանդումներէ, աւելի մօտ ըլլալու, աւելի մօտ զգալու համար ինքզինքնիս մեր Տիրոջ, և վերջապէս նմանելու համար Անոր՝ որ կատարեալն է:

Առաքեալները լերան վրայ, երբ իրենց աչքերը ծանրացած էին քունին թմրիրով, լսեցին Տիրոջ ձայնը, տեսան իրենց Վարդապետին այլակերպութիւնը զարհուրելով ահ ու դողի մատնուեցան: Անոնք ականաւոր տես վկաներն էին սնդամ մը եւս Յիսուսի փառքին, ու երեքներէն է՛ն յանդուգնը և է՛ն կորովին երեսանկեալ աղաղակեց և ըսաւ Վարդապետ, բարեւոք է մեզ աստ լինիլ, արասցուք երիտ տաղաւարս մի քեզ, մի Մովսիսի և մի Միլայի, և ոչ գիտեք զինչ խօսէրս: Պետրոս Առաքեալ հազիւ թէ խօսքը վերջացուցած էր, ահա լուսաւոր ամպ մը եկաւ և հովանի եղաւ ամպին մէջէն ձայն մը ըսաւ եղաւ է որդի իմ սիրելի, զմա լուարուք: Առաքեալները իրենց վախէն երբ գէպի երկիր իրենց երեսներուն վրայ ինկած էին, Յիսուս վեր վերացուց զանոնք և ըսաւ — Ոտքի ելէք և մի վախճաք:

Մարդիկ տկար են յաճախ, մանաւանդ փորձութեանց ժամանակ, կը տկարանան և կ'իյնան: Իայց պէտք է ունենալ քաջութիւն և հաւատք հետեւելու մեր Տիրոջ իրաց վանելով փորձութիւնը որ ձեռք կը բերուի միշտ այլակերպելով գէպի բարին, առաքելին ու գեղեցիկը:

Բոլորս ալ մեր փորձառութեամբ գիտենք թէ մեր առօրեայ շատ մը գործերուն յաջողութեան համար մեզի յաճախ դաշնակից կ'ընենք չարը և մօռթը, հետեւաբար անհրաժեշտօրէն պէտք կը զգանք լոյսի և մտքորութեան մեր էութիւններուն ներքին աղջամուղը փարատելու համար, պէտք կը զգանք վերանորոգելու մեր կազմալուծուած բարոյական կեանքը, և ի՞նչ՝ մեզ աւելի մօտ կը տանի այդ լոյսին, մեզ կ'ողողէ այդ լոյսով եթէ ոչ սրբազան քառերը սրբազան շարականագիրն որոնցմով դարեր շարունակ երգած են մեր հայրապետները ու աւանդած են մեր հայրապետները և կրկնենք և լեցունք այդ լոյսով — «Հաճարձցես զմեզ Տէր, առաւել քան զգալի զԹաբորական զլեռան յերկնաբերձ և յիմանալի խորանսդ: Միշտ այդ լոյսին տենչալով, տեւաբար երկնաբերձ և իմանալի խորաններու յոյսին ակնդէտ, կը լսենք սրտապնդիչ այն ձայնը որ ամպերու շլացուցիչ փողփողումներուն ընդմէջէն կ'ըսէ «դա է որդի իմ սիրելի»:

Այլակերպութեան տօնը, հայկական հին Ամանորի տօնին հետ ընդելուզուելով, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մեծագոյն տօներէն մին եղած է: Այլակերպութեան տօնը թող վարդապետ մեր հոգիներուն հորիզոնները, պայծառացնելով զմեզ քրիստոնէական սկզբունքներով, որպէսզի սպառազինուած պէս պէս շնորհներով իրապէս արժանի ըլլանք կրօնելու իր սիրելի որդիները:

ՊԱՐԳԵԻ ՎՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ

ՔԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԻՄ, ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՄ...

Տէր իմ, կը տառապիմ ուժեղէն վեր անյոյս...
Սակայն ո՛չ մէկ կամուրջ անդունդին վրայ մտիմ՝
Որ հայրական ֆու լոյսդ մօտեցընէր հոգւոյս
Ու խաւարին ծոցէն շողի՛ն տանէր ա՛լ զիս:

Տէ՛ր իմ, երկար ասեմ երջանկութիւնն ու Դուն
Նոյն ոյժն եղա՛մ իմ մէջ, մո՛յն երազը շրջեղ,
Սակայն ո՛րքա՛ն քիչ էր քեզմէ ծորող զով ջուրն,
Երբ ծարաւիս համար հարկ էր սիրոյդ հեղե՛ղն...

Գուցէ ո՛չ մէկ էակ ըզգաց պահանջն այդ վառ՝
Աստուածային, անե՛զր, համապարփակ սիրոյն՝
Որքան իմ սիրս... սակայն Հա՛յր անհարբեր, ո՛վ Հայր,
Զարձագանգեց ֆու ժայռդ իմ ձայնին դէմ քրքումն:

Ո՛չ թաւալումն անվերջ բորբ աստղերուն լուսեղ,
Ո՛չ հրաւափառ աւօտն ու ժայթքումներն հուրին,
Ո՛չ ծովերու ծփանքն, լեռնաշղթան քիւրեղ՝
Կրցան գըծել ֆու դէմդ՝ որքան սիրն իմ խորին:

Մի՛տս բացակայ անձէս՝ հոգիս սլացա՛ւ առ քեզ՝
Ցաւի կամ վերացման համբով քե՛զ գտնելու.
Մերք կարօթիս պարզած ծովերէն սիրակէզ,
Մերք բաժանման վերջին ռոջիւնին մէջ հասու...

Քե՛զ փնտռեցի ամէն խորանի դէմ ծաղկած,
Ամիէնի, Ռէնսի տանարներուն մէջ վառ,
Կորընթոսի աւեր մենեաններուն դիմաց՝
Շմռադեցի անցեալ քի՛ւր ձեւերուդ համար...:

Հասուեր մը լոյ քեզմէ՝ եղբրանո՛յս ու քաղցր
Ես կարծեցի տեսնել զինուորի մը դէմին՝
Որ բողբոլ իր տունն, լուռ ու ժպտուն կ'երթար,
Քե՛զ պէս ձերբազատուած կապանքներէն հողին...:

Քե՛զ պէս անհրապելի գեղեցկութեամբ անեղ՝
կային սուրբերն աննիւթ, Հայու խո՛ր աչքերով
Խորենացին, Մառնոց, Նարեկացի՛ն շրջեղ՝
Որո՞նք ձեւե՛րդ էին՝ ազգային սարագով:

Հա՛յր իմ սարերային, սարերի՛ն չափ զօրեղ,
Անդո՛ւնդ՝ կեանքի, մահուան ու դարերուն հոսող,
Ի՞նչ ձեռքերով, խոկով, եւ աչքերով բիւրեղ
Պեղել, ցոլացնել քեզ, ով հա՛նք դու գաղճաւա՞ղ...:

Տէ՛ր իմ, կը սառապիմ գաղճնիքներովդ անհուն,
Սակայն կասկած, հերժում, օրէնք ու փաստ անել՝
Մէկ կողմ քողած՝ կուգամ, ո՛վ Անծանօթ ներհուն,
Աստուածային քու յո՛րդ ակունքներէդ ըմպել...:

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃՆԱՆ

19 Մայիս 1953, Փարիզ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

Ի՛մ երկիր, դուն ծաղկեր ես նորէն,
Հայրենի արեւուն ճալ արդար,
Սիւճերը բոյրըդ ինձ՝ կը բերեն:

Արեւըդ ա՛լ պայծառ մընայ միտս,
Զըլիւսես անցեալի Սուգը Մեծ,
Զունենաս ա՛լ բընաւ վերք ու վիշտ:

Ի՛մ երկիր, կ'ուզեմ որ ա՛լ հրապարհ
Ըլլաս դուն, բայց մընաս նաեւ հեղ,
Եւ ըլլաս յաւիտեան ա՛լ անպարտ:

Եւ փոխան անհաւիտ իմ սիրոյն,
Քեզ՝ համար ունեցած կարօթս,
Կ'ուզեմ որ գէթ գիտնաս իմ անունն:

Եւ կ'ուզեմ ճակատին որ քրքռայ,
Իմ երգը ուստերուդ, դուստերուդ
Սըրտերուն մէջ, օրրբանցն ալ վըրայ:

Այսօրեւ եթէ տաս կը տեսնես,
Զըկարծես թէ կըրնամ սակարկել,
Գիտցիր որ այս ալ չեմ ուզեր ես:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՄԱՆԹԻՉՄ

Վերլուծում:

Ա) — Մեր ռոմանթիզմը պատմական է, բառին ետե ընդունելով հայոց պատմութեան պաշտամունքը: Մտքիս կ'այցելէ պատմագիտական բայց, ստեղծելով, նոյն ատեն, որոշ տարակոյս: Ֆրանսական և գերմանական ռոմանթիզմերուն մօտ ալ գէպի Միլին դար հետաքրքրութիւնը — պատմագիտական — չի նմանիր մերինին: Անոնք այդ ըրջանը իրենց պատմութիւնն ենրուն գիտութեան ձգտումներով կը խոսնէին: Եւ ինչ որ յայտնի է մեր հայրենիքի գիտական, իրական մտածողութիւն: Մենք կ'ապրինք մեր պատմութիւնը, մեր ներկայէն հալածական, ամօթահար: Նօր օր Բաբին փորձ մըն է Միլնադարը ոգեկոչելու, ինչպէս է այդ փորձը Թորոս Լեւոնին: Հիւսիս, իր վէպը յօրինելու համար ուսումնասիրած է, որքան որ ընդունակ էր նման ծանր աշխատանքներու, տրամադրելի բոլոր աղբիւրները այդ մեծ եկեղեցիին կեանքին ու զայն յագեցնող զգացական ապրումներուն շուրջը որոնք բոլոր մայր-եկեղեցիները կը վերածեն ծանր աւազաններու, ուր կը թափին աղգերու ամենէն աշուտական բխումները, ոսկիներ, աղամանդէն սկսեալ մինչև արիւնները մաւտադատի կոյսերուն ու երիտասարդներուն: Հիւսիսի վէպը նկարագրիւններ, անձնաւորութիւններ, վրեժներ ու տրամաներ սեւեռելու իրական իր պարտքէն աւելի, վերկարծես կը հետապնդէ պատմութեան ըստ պատմութեան, պատմութիւն ընելու աւագ ցանկութեան: Թորոս Լեւոնին կ'անդամանայ այդ ցանկութիւնը: Անոր ալ հետապնդածը գիտութեան վեր, անդին՝ կեանքն է իր ժողովուրդին, այսինքն պատմութիւնը ուրուն տարրերը եթէ մարդոց անունները կը յօրինեն, բայց որուն հոգին արարքներուն,

գէպերուն ներքը կը կազմաւորուի: Վարդան մը անուն մըն է անշուշտ, բայց չէ Վարդանանց պատմագիտական խորհուրդը: Միլինի քառասուն հատորները, պատմական ռոմանթիզմին այդ շքեղ յաղթանակը, կը միացնեն պատմականն ու պատմագիտականը: Իրապաշտ Ֆրանսէի Սալմոնտն ու մանթիք պատմականութեան գլուխ-գործոց մը, այսինքն՝ անցեալին իր խորհուրդ ու իր նիւթերէն կեանք — դուք հասկցէք ժողովուրդով մը ստեղծուած քաղաքակրթութեան բոլոր կերպարները, արհեստն ու արուեստները, շինութեանութիւնն ու վաճառականութիւնը եայլն — լրիւ, հարազատ, կենդանի վերարտադրութիւնը: Այդ ռոմանթիզմը, Եւրոպական առում, իրեն առաջնորդ ունի ահա այդ ձգտումը, զբաղանքութեան որքան հաստատ գիտութեան պատմագիտական և ասով՝ զգայնութիւն մը: Բարեխառնութիւն մըն է 1830ի Եւրոպական ծանր փառասիրութիւններէն ծագում առած: Չեմ լայնար Եւրոպական նին հանգամանօրէն ուսումնասիրութեան, կը գոհանամ զիտեղ տայրով որ պատմական վէպը, պատմութեան իմաստասիրութիւնը, պատմական հասցանք գիտութեան մը կազմակերպումը, աւելի կամ նուազ իրաւ ու փշուռ տարադիւր նոյն ատեն, ծնունդ առած, հասակ նետած, նուաճումները ըրած կամ վաղատի մեծած են, Ալիշանի աղբիւրուն իսկ առջև, որպէսզի մենք արտօնուինք մերիններէն պահանջելու համապատասխան առաջարկութիւններ, արդիւնքներ: Կայ տակաւին գրական եւ իմաստասիրական խառնուրդը^(*), բոլոր քիչ մտածող ու շատ զգացող մարդոց փառասիրութիւնները գոհացնելու ընդունակ: Ի՞նչ ունենին, սակայն, Փրանսացիները գտնելի:

(*) Որ, մանաւանդ Փրանսացիներուն մօտ (Պալեմի պրոքսը, Հիւսիս, Լամբլէ, ինչու և համար քանի մը յատկանշական վարպետներ) գրական ուրոյն սեռ մը կազմուելու չափ յաւանդութիւններ է ստացած և մեր նօրահաստատ գրականութեան վրայ զործադրած է առաջին չափազանց աղգեցութիւնը, զառածելով մեր տաղանդները գէպի ցնորական փառասիրութիւններ: Ինչոքեք ինքն-գէպ խմբակին, օրմէ տասնըւթամիս պատանի մը, Միլնա Ֆրանսէ, զպրոցի սեղաններէն կը վարէ մեր իմացական կեանքը: Գրական Փարնէր գրական և իմաստասիրական խառնուրդին առաջին նմանն է մեր մէջ:

1840-ին, այնքան մօտ առաջին կայսրու-
թեան (Նաբոլեոնի կայսրութիւնը) տապա-
լուսէին անմիջապէս վերջը, ու մանեւանդ
իրենց այնքան՝ ընտանի, իր փոքրագոյն իսկ
նորութեանց մէջ այնքան ծանօթ գրական
երկու դարերուն (18 և 17-րդ դարերը) տը-
գիւնքներուն փոխակերպ փառքին դիմաց,
երբ կրկէս իջաւ ռոմանթիք շարժումը՝ ու
սեղանի բերաւ հեռու ինչպէս ժերմաւոր
անցեալները, կասկածի ձգեց մեծ որակ-
ուած դարերու գրական տառնաբանեանե-
րուն արժէքը: Պատահաբար՝ ամէն բան:
Մեծքը — Դարձեալ ամէն բան: Բայց
ֆրանսացի մը, կանխող դարու կէսերուն,
իր հայրենիքը սիրելու, անոյվ խանդավառ-
ութիւն համար ամենէն ուշ պիտի մտածէր
գրականութեան, մանաւանդ գրական գրա-
րոցի մը որպիսին էր Ռոմանթիզմը: 1850-ին,
Պոլիս՝ խուլ ու խորունկ երկունքի մէջ էր
մեր ժողովուրդը: Կ'աւետէին իրեն թէ
գտնուած էին, դարերու փոշիէն, մեր պատ-
մութիւնը, մեր լեզու, մեր մշակոյթը ու
կը հրաւիրէին զինքը աստուց պաշտամուն-
քին, վերանորոգման, լուսաւորման: Բայց
առաքելութիւնները դժուար կը պտղարե-
րին: Մեր ժողովուրդին հոգեկան ընկալ-
չութիւնը զուգահեռ չէ իր իմացական բն-
կալչութեան որ միշտ չէ հասած առաջինին
իրաւութեան, լայնքին: Ջանգուածը, ծալ-
պատկի՝ իր թմբիլին խորը, իր հացին տազ-
նապովը և իր փոքր վէճերուն հեշտանք-
ներովը տարուած, ժամը, անոր սենեկը
(որ Խորհրդարանն էր այդ համայնքներուն),
պատրիարքարանը, պատրիարքը, եպիսկո-
պոսը, գիւղատպետը աւելի յետոյ քարժա-
պետը կը նկատէր բնական անդաստանները
իր հետաքրքրութեան: Աւելցուցէք բար-
քերը, Թուրքը, լրվանքները, բարձր դասա-
կարգին ապագայնացած հոգեվիճակը, կրօ-
նական բազմատեսակ պրոպագանտը (կա-
թոլիկ, բողոքական հերձուածները որոնք
անհուն սպառում կ'արժեն մեր հոգեկան
կորովը անօգուտ, ֆնասակար ձեռով մը մեզմէ
վատնելով), առեւտուրը, ու ասոր գաշտ նո-
րոգուող Թուրքիոյ մը հեռանկար կարելիու-
թիւնները: Եարժել այսպէս պայմաններէ
պրկուած զանգուածը, գայն կանչել իր ազ-
գութեան իմաստին, անոր տակ զգացումը
իր արժէքներուն, մանաւանդ՝ նոր օրերու
իր դերին (զոր կը հասկնային զարթոնքին

զոյգ թեւերը, օուկայով և խելով թուարա-
նութիւնը), չի նշանակեր միայն ընկերա-
կան, վերանորոգչական գործունէութիւն
մը: Դրականութիւնը մէկն էր այդ զար-
թօնքին ամենէն ազդեցիկ միջոցներէն: Ու
պատմութիւնը այդ ոտին կը պատկանէր
գերազանցապէս ոչ միայն մեր մէջ, այլև
օտարները գայն գործածեցին գրեթէ, մեր
նպատակներով: Անգլիական պատմական
վէպը միայն նկարագրող տեսիլքներու ապ-
րումները չունեցաւ իրեն առաջադրու-
թիւն երբ ոգեկոչեց հին Անգլիան, լիճե-
րու Սկոթլանդ, այլև ջանաց վերադառնել
կեանքը այդ դարերուն, մերձաւոր հարա-
դատութեամբ ու հոտանքի կորկառումով:
Յուսկիվ Հայրենեացը այդ պատմական 'հայ-
րենասիրութեան առաջին կերպարանքն է
Հէքլիմանի, Դուրեանի, Պէշկիթալիանի
Թատերգութիւնները նոյն զգացումին տար-
բեր երեսները, լեթէ երբեք պահ մը ու-
ղենք մտնել Յովհան Միրզա վանադեցիի
Պոեմները, Թաղիադեանցի Վիպերը, ու-
րոնք տարբեր ձևերով կանչուած են նոյն
սպասին: Թէրզեանի և Նար-Պէշի ող-
բերգութիւնները ուրիշ աղբիւրէ մը չեն
բխիր: Ու պէտք կը զգամ հոս ձեր ուշա-
դրութեան յանձնելու ազգային երգերու ոս-
կեղարը, սանկ 1850-էն մինչև 1890: Գով-
կասէն օկիզը առնող կանխող դարու կէսե-
րուն, դարու մը վրայ դեռ իր թափը ան-
խախտ պահող: Դահլիշ հրատարակուած
Հայկական Լիակատար Երգարանը (1942)
միայն տպագրական — այսինքն առեւ-
տրական — ձեռնարկ մը չէ, այլ կաստ
մը թէ քնարական բանաստեղծութեան այդ
հոսանքը իր ակերը ունէր մեր ժողովուր-
դին շատ ներսերը: Նիւթէս դուրս է այդ
երգին պարզած շրվափոխութիւնը: Ինչպէս
զբաղիլ անոր գրական կամ երաժշտական
արժանիքներով: Խղձամիտ որքան խելացի
մարդ մը այս մթերքին վրայ աւելցնելով
յեղափոխական, ինչպէս կոմիտասով ընդ-
հանրացած ժողովրդական ստեղծագործու-
թիւնը, պիտի հասներ գեղեցիկ արդիւնք-
ներու: Հոս, զիս հետաքրքրողը հոգեխառ-
նութիւնն է այդ երգերը յորինել մղուող-
ներուն, որ, իր կարգին զիս կ'առաջնորդէ
զանոնք պոետներն ու հոգեվիճակին: Ու
ռոմանթիզմը, մտքի վիճակ ըլլալէ առաջ
հոգիի վիճակ մըն է, բոլոր ժողովուրդեան

րուն մօտ։ Ու հայկական ռոմանթիզմը իր ամենէն սրտաշարժ կերպարանքները, ամենէն իրաւ ապրումները թերեւս գրած է այդ երգերուն մէջ։ Դիրք մը աչք չունի։ Երգը՝ թե՛։ Ու կը հետեւի եզրակացութիւնը։ Ի՛նչ փոյթ՝ այդ երգերուն ձևական յաճախ անկանգնելի հետեակութիւնը, մշակուած միտքէն մինչև պարզուկ աշուղին սրտէն փրթած ըլլալու արժանիքն ու զտրախտութիւնը — հարիւրաւորներ մասնակցած փնայդ երգերուն յօրինման —, էականը անոնց թափանցումն է լայն խաւերէ։ Դարձեալ՝ ի՛նչ փոյթ անոնց եղանակներուն մէջ անկնիք ձայնը, բիտ աղմուկը, ձգձգուն հետեակութիւնը (յաճախ օտար երգերէ փոխառիկ բառ ինչպէս էին), սարէն ձորէն մէկտեղուած բացազանչութիւններու ճարտարապետութիւնը։ Մեր խանդին, կիրքին, աճապարանքին մէջ ատեն իսկ չենք ունեւցած զանոնք իբրև բառ ու ձայն մեր խորունկներէն քաղելու, ու փողոցէն, օտարէն, սրճարանէն պատրաստ կաղապարներ անելով փակցուցած ենք անոնց մարմինին։ Մեր ազգային քայլերդին եղանակը իտալական սրճարանէ մը կուգայ։ Մեր Հայրենիքը թարգմանութիւն մըն է։ Բայց ատենք դատելու ժամանակը չունինք։ Զարթոնքի շարժումներուն մէջ արագութիւնը, վազքը նկարագրի կը ստեղծեն։ Ինչ կ'արժէ տարի ըսածդ։ Աչքդ կը գոցես ու կը բանաս։ Ու ահա Մայիսը, այսինքն ազգային սահմանադրութեան տարեդարձին համազգային տոնակատարութեան ամիսը, ինչպէս վարդին ու սոխակին, զեփուռին ու ալեակին մեղրալուսինները։ Այդ համահայկական տօնը իրական ուխտաւորութիւն մըն էր այդ Պոլսին ուրկէ հանգիտօրէն կը տարածուէր հեռաւոր գաւառները մինչև։ ձառախառութիւն։ Կը հասկնաք անշուշտ հեքն ու խողժը Միտան Չերազ պատանիին որ նախ տօնի օր մը կը բանայ սկիզբը իր հոհատողական սապարէզին։ Ու նորէն ձեռով կը հասկնաք դարձեալ որպէսզի արի տրիբուններ, միծառազանգ երեսփոխաններ, քաջառու վարժապետներ, ամէն տարի հարկին տակն ըլլան նորութիւններ մատուցանելու մարտնչներու արեւցումին։ Բիւրե՛ր պողաքած են այդ երգերը, ազգային հիւանդանոցի պարտէզներուն մէջ մինչ լաւեռնան, սրինքը, ջուրակը նազառն,

տաքը կը պուպուային ու ատենախօսը մաշերը հոգին, բռունցքները երկինքին կը կանչէր մեր պատմութեան հերոսները... Ուրեմն վէպ, թատրոն, բանաստեղծութիւն, երաժշտութիւն բոլորն ալ տրամադրութեան տակն են մեր ռոմանթիզմին, որուն ամենէն դիւրաւ սեւեռելի կերպարանքը այդ հայրենասիրական խանդն (*) է անհատիկ։ Ամբողջ գիրք մը անբաւական պիտի գար պատմական մեր ռոմանթիզմին հետ կապուած նկատողութիւնները սպառելու։ Լման երկու սերունդ (Զարթոնք-Ռոմանթիքներ և Դեպի Իրապատեմեր խումբը) գրագէտ որքան հմուտ, արեւմտահայերէտ մէջ, ըրին իրենց լաւագոյնը, հայոց պատմութեան իրաւ զգայարանք մը, զգայնութիւն մը առանձնացնելու, սեւեռելու։ Սյուքան ընդարձակ ճիգ մը վերջ ի վերջոյ ինքզինքը կը պարտադրէ ինչպէս կ'այլապարհէ։ Թէ Վենետիկցիք, թէ Վիեննացիք կը հաւատան թէ գրած են հայոց պատմութիւնը։ Զլլայային Դուրեանի տաղարանը և

(*) Եւրոպական ժողովուրդներու մօտ ռոմանթիզմը ամենէն աւելի արգաստեր ազդեցութիւններ երեւան բերաւ պատմութեան քայլին վրայ։ Ժժ. Գարեգին Գեորգի յաջողուածքը, զբաւանութեան համար, պատմութեան վերանորոգումն է։ Ու անոր սկիզբը կուգայ ռոմանթիզմէն։ Դեպքերու շարայարման կամ աստիճան վերադարձ ընդլայնումներու աւանդական կամ բոլորովին նոր եղանակին վրայ, որով կը գրուէր պատմութիւնը մինչև ռոմանթիզմ, կ'աւելնան, նոր այդ ոգին շնորհիւ, դարերու և ցեղերու զոյնը, ձայնը, տեսիլարար հանգամանքները, մշակոյթներու սովորական զրուագումին կը յաջորդէ հետամտութիւնը հասնելու անոնց ներքին, դարձեալ տեսիլարար հանգամանքներու աւանդական չափով բարեբերութեքը, որ կը շանայ իր հրմտակարէն կանչուորէն ձեռով, փայլով, կեռայով — զբեռն պայման մըն է Միլլէին ինչպէս Սենթ-Գեօրգին համար —, երբեմն ռումայիք վերապատմութիւն կենսինքն, այնքան որ օտուերի մէջ մնաց իրական վէպը, քանի որ պատմութիւնը վէպին վրայ իր առաւելութիւնը կը շահի կանգնէ ալ պաշտպանուած ըլլալու բարեբաւ մը։ Այս ամենն, ամսմամբ բաւելու չափ նիւտ եղաւ մեր, կ'ընդունի միւր Դարձեալ, եւրոպական ազգերու մօտ, անիկա ճիգ մըն է, նպատակ մը — պատմա-քննական ախտաբանութեւն ընդմէջէն — տեսնելու նոր, օւրիշ իրողութիւններ, անբարեկեցի աւանդակին մինչև 1830։ Ժժ. Գարեգին սկիզբը կ'աւանդուի օրինակ վսթեթի մը, Պօլսէի պատմական կառոյցներուն տարողութեան անհետքի պիտի ըլլար։

Պէշիկթաշլեանի եղբերգները, սխալ պիտի չբլլար թերեւս մեր ուսմանթիւմը սահմանափակել պատմականին ներսը: Եւրոպայի մէջ երանգ միայն եղող սա վիճակը մեր մէջ մեր ձգտումներուն լիութիւնը ունի իրեն գերազոյն նպատակ: Կը հրաժարիմ կշիռը գործադրելէ, պատմական արդիւնքին վրայ մեր ուսմանթիւններուն, թերեւս միամիտ ու հանճարեղ պատանին, Պ. Դուրեան, կը հաւատար թէ՛ ծառայած է մեր պատմութեան ժողովրդականացման: Շրջելով վերագրումը կ'ըսենք. Դուրեան չըլնան հիմնական ճնշումին տակ, իր տաղանդը չէ վախճած վտանգելէ աշխատանքներու վրայ որոնց «բարեօք» պտղաբերումը կարծում ունէր անտաղանդ ազգակներէ. — հմտութիւն, քափանցում, դատողութիւն, մտանշտութիւն և ասոնցմէ վերջ միայն վիպող ուժ որ համազօր է կեանքի զգալարանքին: Աւելի քան ստոյգ է որ պատմականը մեր ուսմանթիւմին տիրական ցօր տալով հանգեցնէ, քիչ չափով բարիբերած է մեր զարթոնքը զոր պարտաւոր ենք ազատագրել վրան ծանրացող ծաղկեփունջներուն մոխրէն ու արժեւորել իր հարազատ իմաստին մէջ, զայն յայտարարելով գրականէն վեր, գրեթէ դուրս տարողութեամբ շարժում մը, յար և նման Ե. Կարու մեր զարթոնքին, ասոր պէս գրականին վրայ, համար, իբր թէ աշխատող, բայց խորքին մէջ բոլորովին տարբեր ցանկութեանց սպասարկու: Մենք գիրը գտանք ոչ թէ գրականութիւն ընելու առաջագրութեամբ, այլ Սուրբ Գիորգ քարգմանելու հզօր գրնդութեան մը մէջ: Դժուար չէ նորնացնել այս երկու հիմնովին տարբեր ձգտումները: Այս սխալը գործածողուն է արդէն: Ու տանըիննգ զարէ ի վեր մեր գրականութեան ոսկեղարը կը սիրենք յորջորջել չըլնանին ուր գրական յղացքը գոյութիւն իսկ չունի: ԺԺ. Գարուն մենք թատրոն կը գրենք՝ պատմութիւն ընելու ու պատմութիւն կը գրենք գրականութիւն ընելու հակասական նպատակներով: Ե: Գարուն մենք մեկնութիւններ կը փոխադրենք մեր նորոգ կազմուած աթոթան փորձելու, — կը հաւատանք թէ գրականութիւն կ'ընենք, Հեղինութիւն՝ որպէսզի այդ վարանքի, փորձի, երբեք ստեղծման զարը մենք կոչենք ոսկի ու արեւմտահայ գրականութեան ամենէն քիչ գրական շըր-

ԲԱՆՆԱԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՌՈՒՐԱՊԻՈՐՈՒՆԱԳԻՐՔԸ

178. Եթէ քրմունի մը, նուիրագործուած կին մը, կամ արգելափակուած կին մը, որուն հայրը իրեն օթիտ մը նուիրած է, և կնքագիր մը խմբագրած է իրեն (օժիտին շուրջ), (եթէ) կնքագրին մէջ, որ իրեն խմբագրած է չէ արձանագրած տալու իր ժառանգութիւնը, անոր որ իրեն հաճոյ կը թուի և չէ տուած իրեն բացարձակ ազատութիւն (ժառանգութեան) օգտուելու. հայրը ճակատագրին երթալէն վերջ, իր դաշտը և իր պարտէզը, իր եղբայրները պիտի առնեն և պիտի տան իրեն սննդեղէն, իւղ, և զգեստեղէն իր բաժնի արժէքին համաձայն, և իր սիրտը պիտի գոհացնեն:

178բ. Եթէ իր եղբայրները սննդեղէն, իւղ, և զգեստեղէն, չեն տուած իրեն, իր բաժնի արժէքին համաձայն,

ԵՐԵՍՈՒՄԵԿԵՐՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (Խակակողմ 15)

և իր սիրտը չեն գոհացուցած, իր դաշտը

լանը մկրտենք մեծութեան տիտղոսներով: Մեր ուսմանթիւմը թէ և պատմական հզօր ախորժակներով, աստուհանգեքի առաջադրութիւնը գտնելու, այլ և անոր մշակումը աճեցնելու նոր մեթոտներով, նոր ոգիով: Հնչտ էք վրիպանքը բեռնելու վիճենացիներուն, վիճենաթիկցիներուն, Պոլսեցիներուն վիզին: Արեւելահայերը այս ուսմանթիւմին ամենէն առաջ զգացին պատմական վրիպանքը: 1900ին Ազոնցի երիտասարդութեան մեր ուսմանթիւմը արեւելահայ պատմական ըզգայաբանքին մէջ փարատած էր մեծ չափով, յամառելու համար վէպին ու քերթուածին մէջ: Արեւելահայ թատրոնը ուսմանթիւմին սպասարկեց շատ վաղանցուկ նորոյթ մը ինչպէս: Սուշուրեկեանց մը բաժնի որպէսզի բաժնի չեղէին չէքիմեանի, Դուրեանի, Պէշիկթաշլեանի խաղերը:

Թ. ՕՇԱԿԱՆ

(Շարունակելի)

և իր պարտեզը այն հողագործին՝ պիտի տայ որ իրեն հաճոյ կը թուի, և իր հողագործը պիտի վիճքը ապրեցնէ. որքան ատեն որ ապրի, պիտի վայելէ արդիւնքը զաշտին և պարտեզին, և այն ամէն ինչին որ իր հայրը տուած է իրեն. պիտի չտայ զանոնք զրամի փոխարէն, և ոչ ալ պիտի (զայն) կտակէ ուրիշի մը. իր ժառանգութիւնը կը պատկանի իր եղբայրներուն:

179. Եթէ քրմուհի մը, նուիրագործուած կին մը, կամ արգելափակուած կին մը, որուն իր հայրը, օժիտ մը նուիրած է իրեն, կնքագիր մը խմբագրած է իրեն, և կնքագրին մէջ որ խմբագրած է իրեն, արձանագրած է իրեն, տալու իր ժառանգութիւնը անոր որ հաճոյ կը թուի իրեն, և բացարձակ ազատութիւն (ժառանգութենէն) օգտուելու. հայրը ճակատագրին երթալէ վերջ, իր ժառանգութիւնը պիտի տայ անոր, որ իրեն հաճոյ կը թուի. իր եղբայրները պահանջք պիտի չենկալայցնեն իր դէմ:

180. Եթէ հայր մը իր աղջկան՝ վանք (արենակ) նուիրագործուած կնոջ մը կամ արգելափակ կնոջ մը օժիտ չէ նուիրած, հայրը ճակատագրին երթալէն վերջ, հոր տան ստացուածքէն ժառանգորդ զաւակի մը բաժնին չափ պիտի առնէ, և որքան ատեն որ ապրի, արգիւնքը պիտի վայելէ. իր ժառանգութիւնը՝ իր եղբայրներուն կը պատկանի:

181. Եթէ հայր մը նուիրագործուած կին մը, սրբագործուած մը, կամ աւխտեալ կին մը աստուծոյ նուիրագործած է, և չէ նուիրած անոր օժիտ մը, հայրը ճակատագրին երթալէ վերջ, հոր տան ստացուածքէն, իր ժառանգորդ-զաւակի բաժնի, մէկ երրորդ մասը պիտի առնէ, և որքան ատեն որ ապրի, պիտի վայելէ արգիւնքը. իր ժառանգութիւնը իր եղբայրներուն կը պատկանի:

182. Եթէ հայր մը, իր աղջկան՝ նուիրագործուած կնոջ Բարեկոնի Մարտուքին, օժիտ մը չէ նուիրած անոր, և ոչ ալ կընքագիր մը խմբագրած է անոր, հայրը ճակատագրին երթալէ վերջ, հոր տան ստացուածքէն, իր ժառանգորդ-զաւակի բաժնի մէկ երրորդ մասը իր եղբայրներուն կտա պիտի բաժնուի. աւատական շախտատնքի հարկադրուած չէ. Մարտուքին նուիրագործ

ծուած կինը, իր ժառանգութիւնը անոր՝ որ իրեն հաճոյ կը թուի:

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (հակակողմ 16)

պիտի տայ:

183. Եթէ հայր մը, իր աղջկան՝ նուիրագործուած հարճի մը օժիտ մը տուած է իրեն, և ամուսնի մը տուած է զայն, կնքագիր մը խմբագրած է անոր, հայրը ճակատագրին երթալէ վերջ, հոր տան ստացուածքէն բաժնի չունի ան:

184. Եթէ մէկը, իր աղջկան նուիրագործուած հարճի մը, չէ նուիրած անոր, օժիտ մը, չէ տուած զայն ամուսնի մը, հայրը ճակատագրին երթալէ վերջ, իր եղբայրները, հոր տան ստացուածքի արժէքին համաձայն, օժիտ-մը պիտի նուիրեն իրեն, և զայն ամուսնի մը պիտի տան:

185. Եթէ մէկը, առած է իր անուամբ պղտիկ մը որդիութեան համար՝ (որդեգրած է), և զայն մեծցուցած է, այդ որդեգիրը պիտի չպահանջուի:

186. Եթէ մէկը պղտիկ մը առած է որդիութեան համար՝ (որդեգրած է) երբ զայն առած է՝ (որդեգրած), ան կը փնտռէ իր հայրը և իր մայրը, իր հօր-տունը պիտի վերադառնայ այդ որդեգիրը:

187. Դրանիկի մը, պալատական ծառայի մը զաւակը և արգելափակ կնոջ մը զաւակը, պիտի չպահանջուի:

188. Եթէ արհեստաւոր մը (մէկու մը) զաւակը առած է՝ (որդեգրած) մեծցնելու համար, և անոր իր արհեստը սորվեցուցած է, (ան) պիտի չպահանջուի:

189. Եթէ անոր չէ սորվեցուցած իր արհեստը, իր հօր տունը պիտի վերադառնայ այդ որդեգիրը:

190. Եթէ մէկը չէ համարած իր զաւակներուն միջև, պղտիկ մը որ առած է իր որդիութեան համար՝ (որդեգրած է), և զայն մեծցուցած, իր հօր տունը պիտի վերադառնայ այդ որդեգիրը:

191. Եթէ մէկը որ պղտիկ մը առած է իր որդիութեան⁽⁴⁸⁾ համար՝ (որդեգրած), և զայն մեծցուցած, կազմած է իր տունը (օճախը), յետոյ զաւակներ ունեցած է,

(48) Անձանօք էր, երբայց ինքնու ձօռ, որդեգրութիւնը. Եղբայրներու մէկ հողմէն էր որ որդեգրուեցաւ Մովսէսը:

և որոված է (ժառանգա)զրկելու՝ որդեգիրը, այդ զաւակը ձեռնբաց պիտի չըդկուի. հայրը որ զինքը մեծցուցած է, իր ստացուածքէն, անոր ժառանգորդը՝ զաւակի բաժնին մէկ երրորդը պիտի տայ անոր, և պիտի երթայ. դաշտէն, պարտէզէն, կամ տունէն, պիտի չտայ անոր:

192. Եթէ դրանիկի մը (որդեգիր) զաւակը,

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԷՔԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 17)

կամ արգելափակուած մնոյ մը (որդեգիր) զաւակը, ըսած է իր հայրագրին կամ իր մայրագրին. «Երուն իմ հայրս չես, գուն իմ մայրս չես» անոր լեզուէ պիտի կտրեն:

193. Եթէ դրանիկի մը (որդեգիր) զաւակը, կամ արգելափակուած կնոյ մը (որդեգիր) զաւակը, իր հօր տունը գտած է փնտելով, և արհամարհած է իր հայրագրը կամ մայրագիրը, և իր հօր տունը գացած, անոր աչքերը պիտի հանեն:

194. Եթէ մէկը իր զաւակը ստնտուի մը տուած է, և (եթէ) այդ զաւակը մեռած է ստնտուի ձեռքին մէջ, (եթէ) ստնտուն, առանց անոր հօր և մօր (հաւանութեան) ուրիշ զաւակ մը պայմանադրով առած է, պիտի ապացուցանեն իրեն, և իր ծիծերը պիտի կտրեն. քանի որ ուրիշ զաւակ մը պայմանադրով առաւ, առանց անոր[ր] հօր և անոր[ր] մօր (հաւանութեան):

195. Եթէ զաւակ մը զարկած է իր հօր⁽⁴⁵⁾, անոր ձեռքերը պիտի կտրեն:

(45) Մահապատիժ կ'արձակէր շոյն յանցանքին համար, չին Ուխտի դրակահաւթիւնը, Ելից, Իկ. 15, «որ հարկանէ՛զայր իւր կամ զմայր իւր, մահաւ մեռցին, կամ բամբաստելու պարագային իր ձեռքը, Ելից, Իկ. 17, «որ բամբաստեց զմայր իւր կամ զմայր իւր, մահաւ մեռցին, Դեռ. Ի. 9, «Մարգ քաւար՝ որ հայոյնաց զմայր իւր կամ զմայր իւր՝ մահաւ մեռցին. գնար իւր կամ զմայր իւր թէ բամբաստեցի՝ մահապատ է՛: — չին Կտակարանի անթեք և իրաւացի վճիռներու բաղադրութեան կշիռն մէջ, խիստ կեցուածք մը չէ որ կը թելադրէ շամուրապեան Օրէնդրութիւնը յանցարոր զաւակներուն նկատմամբ՝ իրենց ծնողներուն հանդէպ: Ասելի՛ն, տեւոր որ հաղաւակը պիտի զօրացողներ, երկարակեցութեան և երջանկութեան շուրջ՝ խառնումներ հաւանագելէ, չի խուսափիր չին Կտակարանը. արդարեւ, պիտի լծուիր զարմանալի եթէ ծառայանեալ չորբորդ կարցի այդ մաղթանքին վերապահուէր, Ելից, Ի. 12, «Կտառեսա զմայր քո և զմայր քո. զի քեզ բարի լիցի, և

196. Եթէ մէկը, ազատ մարդու մը զաւակն աչքը փնացուցած է, իր աչքը պիտի փնացնեն:

197. Եթէ ազատ մարդու մը ոսկորը փշրած է, իր ոսկորը պիտի փշրեն:

198. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը աչքը փնացուցած է, կամ փշրած սոսկական քաղաքացիի մը ոսկորը, մէկ մնաս արծաթ պիտի կշռէ⁽⁴⁵⁾ (վճարէ):

199. Եթէ⁽⁴⁶⁾ մէկու մը ստրուկին աչքը փնացուցած է, կամ մէկու մը ստրուկին ոսկորը փշրած, անոր կէտ գինը պիտի կշռէ (վճարէ):

200. Եթէ մէկը իրեն հաւատարկից մէկու մը ականան փշրած է, իր ականան պիտի փշրեն:

201. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը ականան փշրած է, մէկ երրորդ մնաս արծաթ պիտի կշռէ (վճարէ):

202. Եթէ մէկը իրմէ բարձր մէկը ապտակած է, ան վաթսուհ Կարուած պիտի ուտէ ջիւղով, հաւաքողիին մէջ:

203. Եթէ ազատ մարդու մը զաւակը իրեն հաւատարկից ազատ մարդու մը զաւակը ապտակած է, մէկ մնաս արծաթ պիտի կշռէ (վճարէ):

204. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը, սոսկական քաղաքացիի մը ապտակած է, տասը սիկղ արծաթ պիտի կշռէ (վճարէ):

205. Եթէ մէկու մը ստրուկը, ազատ մարդու մը զաւակը

ԵՐԵՍՈՒՆԱՅՈՐՄԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 18)

ապտակած է, իր ականջը պիտի կտրեն:

զի երկայնակեաց լինիցիս ի վերայ երկրին բաւութեան՝ զոր տէր Աստուած քո տացէ քեզ, Երկր. Օրի. Ե. 16, «զառուեսա զմայր քո և զմայր քո, որպէս պատուիրեաց քեզ տէր Աստուած քո. զի բարի լինիցի քեզ, և երկայնակեաց լինիցիս ի վերայ երկրին՝ զոր տէր Աստուած քո տացէ քեզ»:

(45) Որովհետեւ, գայռութիւն չունէր դրամաւ դրոշմուած արծաթ.

(46) Յիշել՝ Ելից Իկ. 26-28, «Եսկ եթէ հարցէ ոք զակն ծառայի իւրոյ կամ զակն աղախնոյ ալիւրոյ, և կուրացուացէ, արձակեցէ զնա աղախնոյ ականն ալիւն նոցա, Եւ եթէ զատամն ծառայի իւրոյ, կամ զատամն աղախնոյ թափեացէ, արձակեցէ ազատս փոխանակ ատամն նոցա»: — Մարգկայնականութիւնը Երբայական Օրէնքին ստրուկներու նկատմամբ, ակնեւ չէ, իր հակակողմութեամբ՝ Բաբելոն-Ասորական Օրէնքի հակակողման, որ անհասականութենէ զուրկ՝ շուրջաւորման զարժեքի մըն էր վերածած ստրուկը:

206. Եթէ մէկը՝ մէկու մը զարկած է կռուի մը ընթացքին, և զայն վիրաւորած, այդ անձը պիտի երգնու, ճիւղին գիտակցաբար չի զօրկիւ և միայն բժշկին պիտի վճարէ:

207. Եթէ մեռած է անոր հարուածէն, պիտի երգնու (առաջուայ պէս). Եթէ ազատ մարդու մը զաւակն (էր), կէս մնաս⁽⁴⁷⁾ արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

208. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը զաւակն (էր), մէկ երրորդ մնաս⁽⁴⁸⁾ արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

209. Եթէ մէկը ազատ մարդու մը աղջկան զարկած է, և վիժու մը պատճառած անոր, անոր սաղմին համար, տասը սիկղ արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

210. Եթէ այդ կինը մեռած է, պիտի մեռացնեն անոր աղջկու:

211. Եթէ հարուածներով, սոսկական քաղաքացիի մը աղջկան վիժու մը պատճառած է անոր, հինգ սիկղ արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

212. Եթէ մեռած է այդ կինը, կէս մնաս արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

213. Եթէ մէկու մը սարկուհին զարկած է, և անոր վիժու մը պատճառած, երկու սիկղ արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

214. Եթէ այդ սարկուհին մեռած է, մէկ երրորդ մնաս արծաթ պիտի կռէ (վճարէ):

215. Եթէ բժիշկ⁽⁴⁹⁾ մը պղնձէ հերձակով մը ծանր վէրք մը՝ (գործողութիւն մը) կատարած է մէկու, և փրկած մարդուն կեանքը, կամ պղնձէ հերձակով մը մէկու մը անհապապիճը բացած է, և փրկած մարդուն աչքը, տասը սիկղ արծաթ պիտի առնէ:

216. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը զաւակն (էր), հինգ սիկղ արծաթ պիտի առնէ:

217. Եթէ մէկու մը ստրուկն (էր), երկու սիկղ արծաթ պիտի տայ ստրուկին տէրը բժիշկին:

218. Եթէ բժիշկ մը ծանր վէրք մը՝ (գործողութիւն մը) կատարած է մէկու մը վրայ պղնձէ հերձակով մը, և մեռցուցած մարդը, և կամ մարդու մը անհապապիճը բացած է, պղնձէ հերձակով մը և փճացուցած մարդուն աչքը, պիտի կտրեն իր ձեռքը:

219. Եթէ բժիշկ մը ծանր վէրք մը՝ (գործողութիւն) կատարած է սոսկական քաղաքացիի մը ստրուկին վրայ, պղնձէ հերձակով մը, և մեռցուցած (զայն), ըստրուկ ստրուկի փոխան պիտի զարմանէ:

220. Եթէ պղնձէ հերձակով մը բացած է անոր անհապապիճը, և փճացուցած անոր աչքը, արծաթով պիտի կռէ (վճարէ) անոր գինին կէսը:

221. Եթէ բժիշկ մը մէկու մը սսկորը՝

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆԻԳԵՐՈՐԻ ՍԻՆԱԿ (հակակողմ 19)

կտրտուած, բժշկած է, կամ (Եթէ) բժշկած ցաւագին ձգտան մը, վէրքին տէրը հինգ սիկղ արծաթ պիտի տայ բժիշկին:

222. Եթէ սոսկական քաղաքացիի մը զաւակն (էր), երեք սիկղ արծաթ պիտի տայ:

223. Եթէ մէկու մը ստրուկն (էր), ստրուկին տէրը երկու սիկղ արծաթ պիտի տայ բժիշկին⁽⁵⁰⁾:

(47) Այսինքն՝ 30 սիկղ, որ 252 կրամի հաւասար էր:

(48) Այսինքն՝ 20 սիկղ, որ 168 կրամի հաւասար էր:

(49) Բժիշկը կը կոչուէր ան որ ջուրը կը ճանչնար՝ առաւան. որովհետեւ, սիկղնաբար, հիւանդներու բժշկութեան պարագային, կը դիմէին աստուածային զգարունին՝ զան որ կը տեսնէ. իր կարծիքը յայտնելու համար, այս վերջինը կը ղնէր ձեթը ջուրին վրայ. աբգարե, ըմբռնելի էր զպարունին յորջորջումը, իբրեւ ճիշդագուշտ ան որ ձեթը կը ճանչնայ կամ զազուշտ՝ ան որ ջուրը կը ճանչնայ. այս երկորդը զազափարանան էր, մանաւանդ, որ տրուեցաւ բժիշկին, P. Dhorme, La Religion Assyro-Babylonienne, Paris, 1910, էջ 294, 295:

(50) Համալուրացեան Օրէնդրութեան մէջ, բժշկական միջամտութիւններուն շուրջ մեր տեղեկութիւններուն սակաւութիւնը ուշագրաւ է: Արաւելին աստուած զարմանաւով կը զբաղի ան լոկ՝ աչքացաւ, սակարկեք, շիդի կամ ձգտանի խաղաւ: Թաւը զոր բժիշկը կը ջանայ բժշկել, պղնձէ հերձակով մը ծանր վէրք մը՝ բանալով ենթակային վրայ, անծանօթ կը մնայ մեղի: Սակայն, մեր տեղեկութիւններուն պայտքը կը ճախայ, շնորհիւ բազմաթիւ բժշկական բնագիրներու, իբրեւ արդիւնք պեղումներուն, Մեծամասնութիւնը՝ նոր-ասորական շրջանին, մնացեալը նոր-բաբելոնականէն. նկատի առած բժշկական գիտութեան բոլորովին նախնական նկարագիրը զոր կ'ենթադրեն անոնք, անելի հնազայն բնագիրներու պատճենները կարելի է նկատել զանոնք՝ Revue d'Assyriologie-ի մէջ, Campbell Thompson թարգմանած է՝ Ասորական գեղարարութեան մէջ, հիւանդութիւններուն շուրջ, 1929, 26րդ պրակ, էջ 48-87, թիւի ղէմը, 1930, 27րդ

224. Եթէ եզրի⁽⁵¹⁾ կամ էշի բժիշկ մը (անանարոյժ մը, ծանր վէրք մը (գործողութիւն մը) կատարած է եզրի մը կամ էշի մը վրայ, և (զայն) ազատած, եզրին կամ էշին տէրը, մէկ վեցերորդ [սիկլ] արծաթ պիտի տայ բժիշկին, իբրեւ անոր վարձքը:

պրակ, էջ 127-134, «Կուրճեքի և Թոքերու հիւանդութիւններու շուրջ», 1934, 31րդ պրակ, իր Babylonien und Assyrien. 1925, երկրորդ հատոր, 10րդ գլխուն մէջ, այս վաւերաթուղթերը օգտագործած է Bruno Meissner, «Բժշկութիւնը ասորացիին ներքեւ», Թոքաւթեան պատապանատուածները կը թուէ նախ Meissner, որոնցմէ գլխաւորը «էւանն էր» աւերը ջուրին, որովհետեւ բժիշկը «էւանն», «էան էր որ ջուրը կը ճանչնար», Բժշկութեան միւս աստուածութիւններէն էին Նինիսուրաի գիցուհին, Նինուրա պատուածը և իր ամուսինը Կուլան, Նինազուսն՝ աւերը բժիշկներու և իր որդին՝ Նինիշիշիտան, որուն խորհրդանշը օձով պլլուած դաւազան մը կամ քարոյզակ մըն էր՝ միւշիկ այնոր նշանակը բժիշկներու, իր մորթը մշտնջենապէս փոխող օձը, կը կարծաւէր թէ, իր երկտասարգութիւնը կը վերադառնէր, և չէր մեռնէր երբեք, Campbell կողմէ Թաքգամուսած բժիշկական բնագիտական մէջ, ամենէն աւելի յիշատակուածը Կուլա աստուածն է. սակայն, այս վաւերաթուղթերու վկայութեամբ, Թովանքներու կամ ժամկուսներու մէջ, կ'ազդեցուէր նաեւ, աստուածութիւններու՝ որոնց ազդեցութիւնը միայն հիւանդութիւններու վրայ չէր որ կը դործադրուէր. արարել, Մարտուքի, Շամաշի, Անուի և Նին-մարի ուղղուած պաշտամանքներու կը ճանդպիւնէր: — Ջուտ հայեցողական չէր աստուածներու արարելներու տաճած հաստատու աստուածներու կարգութեան շուրջ հիւանդութիւններու վրայ, այլ դործակական մէջ նաեւ զայն կ'ազդեցործէին: Բնական զեղի մը կիրարկումը, շատ յաճախ կ'ընկերացուէր, Թովանքի մը, ժամկուսի մը, կամ պաշտամանքի մը զրուցամտութեամբ:

(51) Սեմականներու մօտ, մեծ դուռը կը բաղկանայ եզէ և էշէ, իսկ մանրադուռը՝ ոչխարէ և այծէ, չամուսնացիի Օրփնագրէն, և նոյն իսկ Ծննդոցի մէջ, ձին չէ յիշատակուած, այն սպառազանցով թէ, ոչ Միջագետքի և ոչ այլ քան նախի՝ բնիկ էր, այլ կենդանին, այլ ձիթիթներու (Կապադոկիա) երկրին և Էլամի. ձիարանական զրուածք մը Թաքգամուսնէ հըռոյ, Կետեւալ խորագրով. L'entraînement des chevaux chez les anciens Indo-Européens, d'après un texte mitannien-hittite provenant du XIVe s. av. J.-C. Archiv Orientalni, 1931, III, էջ 431, St^h Conteneau, La Civilisation des Hittites et des Mitanniens, Paris, 1934, էջ 88, 89. «ձին ճանչցուցան և օգտագործուցան շատ հին ժամանակներէ ի վեր, այն երկրներուն մէջ որոնք անոր արտադրիչները եղան. դանդաղորէն Թովանքացի այլ Միջագետք, սակայն անհրաժեշտ էր անշուշտ արշաւանքը չէր օգտուէր, որոնք ձիերով լծուած պատերազմական կառքային ուժի մըն էին արկայած, ընդհանրացնելու համար գործածութիւնը ձիին այն

225. Եթէ եզրին կամ էշին վրայ ծանր վէրք մը (գործողութիւն մը) կատարած է, և (զայն) մեղացած, անոր զինին Եզ չորրորդը եզրին կամ էշին տիրող պիտի տայ:

226. Եթէ խուզող մը, առանց ստորուկի տիրող (հաւանութեան), ստորուկին ոչ յատուկ՝ ստրկական մագիւնշանն է ամիլած, պիտի կտրեն այդ խուզողին ձեռքը:

227. Եթէ մէկը խուզող մը խաբած է, և 'ան ստորուկին ոչ յատուկ՝ ստրկական մագիւնշանն է ամիլած, այդ անձը պիտի զայն մեղանեն, և իր (տան) դրան մէջ պիտի թաղեն զայն. խուզող պիտի երդնու Վ (զայն) զիտակցարար չ'ամիլիցի, և (յետոյ) ազատ պիտի արձակուի:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱՌԳ. ՁԶԱՆԵՍՈՒ
(Շարունակիկի 5)

Երկրներուն մէջ, որոնք կը սկսէին զայն դործածել, Conteneau կը շարունակէ, էջ 123, «Եզընաբար աստուածներէն էշն եւ ճանչցած է զայն իր գաղափարանշանով մասնանշանաւոր ուշ, երբ ձին երեւցան, նկարագրուեցաւ ան աստուածներու կողմէ շերտն (2800-2400) հարստութիւններուն շրջանին պատկանող հաշուակալութեան տախտակներուն մէջ, P. Scheil ջուրի մասին ակնարկութիւններէ դուռն, 1913ին, M. de Mecquenemի կողմէ Սիւլգէն բերած նախ-էլամեան հաշուակալութեան տախտակի մը մէջ, զոր կը վերաբարակէր P. Scheil, զիւրաւ կը ճանչցուէր շուրջ 185 ձիւ գլուխներ, Scheil, L'époque du cheval en Elam et en Basse-Mésopotamie, Paris, 1924, Կիլկամեշի զիցաղներգութիւնը, ձին՝ «սիւսան» կը յիշատակէ՝ «ձին դուռն արեւցից, մարտի մէջ ամսին տախտակ չորրորդ, 53-57, Սեմական, Conteneau գիտելու տայ թէ այս բնագիտական պատճենները զորոնք, հին շրջանէ կուգան և կրնան աննշք վերյարգեցուցնել կրած լլլալ, Նինիսու գիցուհու ձեռք ձեռնած տաղի մը մէջ, Բաբելոնեան աստուծին հարստութեան շրջանին, շուրջ 2000ին, շուրջ Conteneau կը յիշատակէ թէ Ռ-րի ամենահին արեւմտեան գաղափարներուն մէջ, կարծեմք ջաշող Conteneau կը յիշատակէ թէ Ռ-րի ամենահին արեւմտեան կիմաքը էշինն էր, Conteneau կ'ընդհանրացնէ՝ ձիւն շուրջ Միջագետքի մէջ, քորչապէս կը խօսին բնագիտները, Երեւեքները հաշող կ'էն և անշուշտ կիսեշը (ջորին), որ ձին կը փոխարինէ. այս շրջանին է որ էլամ և Կապադոկիան իր ձիարանութեամբ քաջը Ասիան (Նինիսու ձիւն) և Գարսիկատեան անշէշ հարաւ մը կը ձգեն աստիւն հազարամեակին. Conteneau, էջ 125, 126, P. Cruevilhier, Commentaire... էջ 213-214:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՖԱՆԵՐ

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԿԵԶԱՌԻՅԻ

ԺԹ.

Դեսպանդ որ երեկ գա քեզ վնաս գործե,
հրաւերդ որ եբեր զեղ մեծ առակ առնե,
չէ Անթիգոնաւ, Աղեքանդրոս դայ է,
խաբկանօք եկեալ զիւր պատգամն իմն ասե.
Ապեղ մոլորել ես դու յաւնե դիմե,
գերեաց գուրմ առեալ դառն արտաւոք,
եւ ամբարտաւան խօսիցն դարձ առնե,
հպարտ խաղելոյն պատասխան առնե:
Այն Աստուածն արեհնեալ որ զեղ յամօք առնե,
որ զեղ ասէիր հօր աստուած յեկե:

Ժ.

Դարեհ բազմի տարգանին,
հաւ յաւրինե Աղեքանդրին,
հախարարաւն իւր հանդիսին,
դրնէ մեկիս բազմականին,
Պարասանեան ի բազմոցին,
ազգեց Պարսից մեծ արքային,

- ԺԹ. — 1, Դեսպանս որ եկեր քեզ վնաս, Բ;
2, առակ առնե, առակէ, Բ; հրաւերդ, Գ;
3, չէ Անթիգոնաւ այլ Աղեքանդրէ, Բ;
4, խաբկանօք է... չունի ինքն. Բ;
5, չունի, ես... ի յամեն դիմէ, Բ;
Ափշը... յամեն դիմաց, Կ;
6, գերեացքը գունդ առնել արտաւոք
բերէ, Բ; Գերեացք արտաւոք բե-
րէ, Կ;
7, ամբարտաւան խօսիցք ինքն դարձ,
Բ Կ;
8, խաղելոյն, հաշակելոյն, Բ; հաշելոյն,
Գ; քօշելոյն, Կ;
9, Զունի, որ, Կ;
10, զի զքեզ ասեր էիր հզաւր, Բ;
Աստուած ասէիր հզօր, Կ;
11, զԱստուած չի հաւատաս որ զքեզ
տեղծել է, Բ; չհաւատաս, Կ;
12, զի երկնի և երկրի Աստուածըն մեծ
է, Բ; Զունի զի, Կ;

- Ժ. — 1, Ի տարգանին, Բ; Ի տարգանին, Գ;
2, Աղեքանդրիդ, Նախարարին, Բ;
3, Աղեքանդրոսի... Բ;
4, Մէլլիս, Բ; Մելլիս, Գ;
5, Պարասանդէան, Բ;
6, չունի այս տողը. Բ;

այդ Աղեքանդր է իւրովին,
Մակեդոնեան Փիլիպոսին.
յորժամ գնայի վանց քո հարկին,
դա խափաներ զհարկ երկրամին,
արքայն լըսեց զպատգաւս իրին,
ջանաց ունել յանկարծակիս:

ԻԱ.

Այս եմ հլակայք վարենի,
որ սընուցած եմ անառիկ,
լանջք բոլոր քաւք շիկամորթի,
երեսս ունել իբր առեւծի,
հերս ունեին չորից կանգնի,
եւ լայնութիւն զինչ ասէիր,
պարեգօթ մտեկեղինի,
պատրասեցան ի կռիւ յայնի,
եւ խարճ անին յանկարծակի,
երկուց կողմանց վրանգելի:

ԻԲ.

Դառնասեսիլ այս խեղճեցին,
որ արիւնկալ եր հայկազին,
զբարբս բնակչացն յայնոողին,
բարառնաբար ազգի սըմին,

- 8, Մակեդոնեաց, Բ;
10, դա խորհուրդ արար երկզրբամին, Բ;
11, պատհառն, Բ;
12, յանկարծակիս, Բ;
Գ. օրինակի վարի լուսանցքին վրայ կայ
մանրատառ. երաշխական սա խրատը, զայս
80. Որդոյ գոյն տառայ (էջ 346);
ԻԱ. — 1, հրապարակ, Բ;
2, որ եւս սընեալ յանապատի, Բ;
սնուցեալ, Գ; որ եւս սընեք ի
յանառիկ, Բ;
3, լանջքն և ուղքն չիկամորթի, Բ;
լանջքն բոլոր և չիկամորթի, Գ;
4, երեսուսին, Բ; և երեսներն իբր, Գ;
5, մազեր աւելին չուր կանգնոյ, Գ;
6, զինչ, իբր, Բ; իբրեւ աշտեհի, Գ;
աւ, Բ;
8, ի կռիւ, կռիւ, Բ; յայնի, Գ;
պատրաստ... այտնի, Գ;
10, վրանգալի, Բ;
11, Տեսողացն է հիանալի, Բ;
12, եւ ի մէջ է ձեզ պատմելի, 8 (էջ
121);
Մ. արտաւոքն է Նոյնութեամբ Տաշեանէն
առնելով (էջ 233);
ԻԲ. — 1, Դառնասեսիլս, Գ;
2, էր, է, Բ Կ;
3, բընակցացն, Բ Կ;
4, ազգեց Նըմին, Բ Կ;

բայց այս կարի յոթ մեծագին,
լինա աւերիակ է բանաստեղծին:

ԻԳ.

Այս է թանաքը կանգակե,
որ չէր հաստեալ ի հիմանե,
այլ անհնարէն կառուցեալ է,
ի բան փրկող զբնացս առնէ,
յոր հիացեալ Ալեքսանդրէ,
սասց վեհիցն այս գեմ շատ է,
եւ բարկացեալ դրժխոյն յայսնէ,
եւ զճանուցման նրեանն յայսնէ:

ԻԴ.

Ջդեսպանս ի նաւ հրաւիրեցին,
եւ մեծարեն ի բաժակին,
յուզարկելով ուսիք եկին,
ի մեծ բանակըն հեծելին,
Բայց Պօրոսի դուստրն անդրստին,
որ հաքանացեալ կայր դժխոյն,
ասէ սպանեմ զհրեշտակ չարին,
Աղեքսանդրոս Մակեդոնին,
զի նա զիմ հայրն եսպան ի կուլին,
ի Հունդուստան մեք յաշխարհին,
խափանեցին զխորհուրդ իրին,
պատուով ըզնա յուզարկեցին:

ԻԵ.

Մտեալ ի մեհեանն Սարապեայ,
մեծ արքային Ալեքսանդրեա,
երկրագեղալ յալօթըս կայ,

5-6, չունի, ԲԵ.

8 = Ա: Ն աւել յաւելուածաբար 2 տող ևս,
վերագրուած Գնունեցի Զաքարիա Եպիսկոպոսին
(էջ 66):

- ԻԳ. — 1, առաջին Ա ին տեղը բաց մնացած
է, Գ: Այս էր... Կանգակէի, Դ:
2, հատուել, ԲԵ: հատեալ, Դ:
3, առնաւորին, ԲԴԵ: Զունի այլ, Ն:
4, ջրանս փրկաց ի չարժանէ, ԲԵ:
ի Խ. Ֆիլիք ու չարժանէ, Դ:
5, որ, ԲԴԵ:
6, վեհիցս գեմ այս, ԲԵ: Դէմ, Դ:
7, յառնէ, ԲԵ: առնէ, Դ:
8, նըշանակէ, ԲԵ: Նշանս այտնէ, Դ:

- ԻԴ. — 1, Ջդեսպանն, ԲԵ:
5, Պօրոսի դուստր, ԲԵ: Պօլլոսի, Գ:
6, հարսն եղեալ կայ, ԲԵ:
9, սպան ի կըռվին, ԲԵ: ի կռուին, Գ:
10, Հընտուստանայ մեծ աշխարհին, ԲԵ:
12, եւ զնա պատուով, ԲԵ:

Գ. օրինակի լուսանցքին վրայ նշուած է,
«8 = Արդոյ գոյն» (էջ 410):

եւ ըզկենաց քրննուրնն թայ,
զմահու հրաւերըն հասկանայ,
յորմէ ազգել անգիտանայ,
քէ գիտելոյ հարակ չըկայ,
զայիւք աւուրն որ յապագայ.
անմահ ասէ եւ յար մրնայ,
զգործը բարեաց զոր ասեմ թայ,
իսկ անմթաց մահ չարեաց կայ,
եւ յիշատակ ազգացն որ գայ:

ԻԶ.

Նրեանալոյն երբ զայն լրսեց,
վաղվաղ զմանդերձըն պատուեց,
լաղով եղուկ ու վաչ նրնեց,
արեան վրտակունս ճապաղեց.
ասաց վանց քո այն կինն երկնեց,
զմահու հրաւերն արտաբերեց,
կեանքըն զընաց մահըն մօտեց,
վայ արգանդին ու զգեղ կրեց:

ԻԷ.

Ի Կասանդրեա խաբեալ Ուղղոս,
մատուցանէ զեղ մահաբոս,
զանհանդուրժակն եւ զնեղոս,
ոչ դադարէր լաւան նիւթոս.
աւաղ չարեացըն սող եւ սոս,
որ չար գործեաց մեծ եւ ափսոս,
արեայն բուպեց յանկաւորմանս,
այրեսց ըզպիւրն անյաւախոս:

ԻԸ.

Ջուր խնդրեց ի զովացումն,
առ ի լեղին իւր թոշուումն,

ԻԵ. — Տող վերջին, կայ, Գ: Դարձեալ լուսանցքի վրայ առիւ կաֆային կից գրուած է.
«8 = Արդոյ գոյն առայ» (էջ 411):

ԻԶ. — 3, ճըլեց, ԲԴԵ:
4, վրտակ անդ, ԲԵ: վտական, Գ:
5-8, չունի, ԲԵ:

8, վայ արքային որ... Գ:
Գ. օրինակին մէջ լուսանցքի վրայ կը կարդացուի «8 = Ար.» (էջ 58): Գրքին կազմութեան պահուն այս պրակները յառաջ գրուած են փոխանակ ետեւ զօրհուրս:

- ԻԴ. — 1, իսկանդարեայ բախեալ Ուղղոս, ԲԵ:
Ե: Բաղեալ, Ե:
2, մատոյց ըզգեղըն ասքանակ, ԲԵ:
5, վախ չարկամացըն, ԲԵ: սուղ, Գ:
7, արեայն, առնալ, ԲԵ:
8, Ա չունի, առիւք ԲԵԷԵ: Գ ևս չունի:
ԻԸ. — 1, խնդրեալ ԲԵԷԷ:
2, իւր, ըն, ԲԵ:

Ուղղոս կրելին դեղ յարբումն,
մասուցանէ յապահովումն,
եւ ընդ հոսիլ ի բերանումն,
կրթեց զաղիսն յորովայնումն :

ԻԹ.

Դադարեացար Ադէֆանդրէ,
հանգեաւ աւխարհս ի դողմանէ,
զերծաւ կաւեիկդ ի յոսֆեթ,
բուրդ ի բափեղ ձեռաց բազկէ :
Երբ քո աւուրեղ այդչափդ իցէ,
է՞ր շարժեցեր զազս յաւխարհէ :

Լ.

Այս ե հրաւեօք որ յայնեցաւ,
աւղ տամանդաղ եւ յաւաւաւ,
այայլ փայլակն ի սոսոր անկաւ,
եւ ի ծովիւն անյայտացաւ .
արծիւն առեալ եւ վերացաւ,
աստղանման զհոգիւն տարաւ,
Բաբելոնի պատկերն անկաւ,
եւ դողալով տասանեցաւ .
արեան հեամ զեռնին եւ մեռաւ,
եւ աւթն ի յաւզրն ցնդեցաւ :

- 3, արբուցումն, Բ Դ Կ :
5, հոսիլն, Կ :
5-6, չունի, Բ Ե :
6, կարեց, Գ : կարեաց, Կ :

- ԻԹ. — 2, ի դղբողմանէ, Բ Դ Կ :
3, լըբեկէ, Կ : լըբեպէ, Ն :
4, թուրբը թափել ձեռաւք բազկէ .
Բ Ե : թուրք ի թափել, Գ : թուրս
թափեալ ի ձեռաց բազկացդ, Դ :
թուրքի եղև... Կ : եւ թուրք ի
թափ... Ն :
5, աւուրեղդ հանց կարէ էր, Բ Ե : Ա-
ւուրեղդ էր հանեալ, Դ : անչափ, Ն :
6, շարժէր զաշխարհս եւ զազգաւեր-
կէ : Դ :
5-6, ջունի, Կ :

- Լ. — 1, հրաւեօք, Բ Դ Ե : յայտեցաւ, Դ :
հրաւեօք որ երևեցաւ, Կ :
2, աւթն, Բ : օղն, Դ Ե Կ :
3, քաղաքանկաւ, Բ Ե :
4, անյայտ եղաւ, Բ Ե : եւ ի ծով ա-
շայտեցաւ, Դ :
5, արժիւն, Բ Դ Ե Կ :
7, Բաբելոնի պատկերն, Բ Ե :
8, և նոյն տաման... , Բ Ե :
9-10, չունի, Բ Ե :
9, արեան հանգեալ մեռաւ, Դ 10 :
10, օթն ի օղն, Դ Ե : յօղն ի յօղն, Կ :

ԼՍ.

Պատմեմ զՏէր Ասուածն երկնի,
հաշատուրբս Կեչառեցի,
զՀայրն անեղ ծընաւդ Բանի,
զմիտքինն անփոփոխելի,
զՀոգին փառակից Որդոյ,
ի Հաւրէ անբաժանելի .
դու յէ՞ր մոլորիս գերի,
Ադէֆանդր ողորմ ու լալի :

ԼԲ.

Այս կեանքս ե ի ծով նրման ու մարդիկք ի
նետս կու լողան,
մարմինս ե ի ցաւ նրման, հոգիս զանձ ե
անմահական,
միտս ե ցաւալար հարսար, որ հանէ զցա-
մանն յերեւան.
աւաղ քե կոսրի տոյս ցաւս, մեք ի վար մը-
ցամք փոշիման :

ԼԳ.

Առ ձեզ պաղատեմք ընկնիմ, ընթերցողդ
գրեցս ի լրման,
ըզկեչառացի օրկարս արաւեք յիւսման գիս
արժան,
որ զոտանուրես ամեն տաւցի զինչ ի սմա
որ կան,
ազաւս և իւրաքանչեւ ամեն, այլք դր են արեայք
պատուական :

Ստորե կու տանք մեր այս յօդուածին
մէջ յիշուած ձեռագիրներու և տպագիր
հրատարակութիւններու մասին ամփոփ բա-
ցատրութիւններ և տեղեկութիւններ :

Ա. — 2 հա. Ս. Թ. Թ. 473, պատմու-
թիւն մեծ աշխարհական Սղէքսանդրու
Մակեդոնացոյ, միջակ մեծութեամբ, կը
բաղկանայ հաստ թղթով 176 թերթերէ :
Գրիչն է Մարգարէ Արճիշեցի, որ ստացողն
է միւնիստի ատեն : Գրուած է ի վարդ
ՋՁԵ = 1536 թուին : Բնագիրը սե իսկ
կաֆաները կարմիր միւնիստով են, կանոնա-
ւոր բոլորգրով : Նկարիչն է Գրիգորիս Կթղ .
Աղթամարցի, որ սակայն թերի թողած է
նկարազարդման աշխատանքը, անյայտ

Ա. — Առած ենք Բ. օրինակէն (էջ 467) :

ԼԲ. — Բ. օրինակէն (էջ 491) :

Տող 1, մարտի, Կ (էջ 115) :

ԼԳ. — Այս ալ առած ենք Նոյն Բ. օրինակէն
(էջ 554) :

պատճառով: Բազմաթիւ մանր յիշատակա-
րաններու մէջ ուշագրաւ է սա.

«Ջնկարող այս լաւ գրքիս,
զկաթողիկոսն Գրիգորիս,
այլ և զգծող այսմ տառիս,
զՄարգարէ Աճիւնեցիս,
յիշեցէք ի Գրիստոս Աստուած»
(Թղ. 101 ք):

Այս օրինակն է որ ընտրած ենք իբրեւ
բնագիր մեր այս հրատարակութեան: Բազ-
մատու թեան համար գործածած ենք հինգ
ձեռագիր և հինգ տպագիր օրինակներ, և
անոնց ներկայացուցած տարբերութիւնները
նշանակած ենք ծանօթագրութեանց մէջ,
կիրարկելով որով համառոտագրութիւններ,
որոնց ընացատրութիւնները կը տեսնուին
կարգաւ:

Բ. — Փաքագիր թղթեայ ձեռագիր
մըն է, Թ. 1472, որ կը պարունակէ «Յի-
սուս Որդիո և այլն»: Կը բաղկանայ 568 է-
ջերէ, որուն վերջին մասը էջ 448—555,
կը բովանդակէ Աղեքսանդրի Պատմութեան
Կաֆաներու մէջ հաւաքածոն, էջ մը պատ-
մական յուսալարանով միայն: Նոտրագիր
է և անթուական, վասնզի յիշատակարան
չունի: Բնագիրը կը ներկայացնէ զգալի
տարբերութիւններ բաղդատելով Ա. օրի-
նակին հետ:

Գ. — Միջին գիրքով թղթեայ ժողո-
վածոյ մըն է, Թ. 1136, որ ի միջի այլոց
կը պարունակէ Աղեքսանդրի Պատմութիւնը:
Առաջին մասը գրուած է բաւական վաղ՝
բոլորգրով, ապա շարունակուած է նոտ-
րագրով: Կաֆաները գրուած են կարմա-
ր գեղով: Յիշատակարան և թուական չունի:
Կաֆաներու բնագիրը համընթաց է Ա. օ-
րինակին:

Դ. — Միջակ գիրքով թղթեայ ձեռա-
գիր մըն է, Թ. 1053, որ կը պարունակէ
Աղեքսանդրի Պատմութիւնը, գրուած բա-
լորգիր-նոտրագրի խառնուրդ անցման գրով
մը, անթուական: Ամբողջ գրութիւնը սեւ-
գեղով է, Կաֆաները համախառնուած
պատմութեան հետ, երբեմն գրի փոփոխու-
թեամբ: Կաֆաներու բնագիրը մերձաւոր է
Ա. օրինակին:

Ե. — Միջակ գիրքով թղթեայ ձեռա-
գիր մըն է, բաղկացած 60 թերթերէ, Թ.

1080, կը պարունակէ Աղեքսանդրի Պատ-
մութեան շատ համառոտ բնագիր մը և
Կաֆաներ, նոտրագրուած «նազեղով»,
Թուական չունի: Կաֆաներու բնագիրը
համընթաց է Բ. օրինակին:

Զ. — Զեռ. Թ. 597, Պատմութիւն Ա-
ղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ, օրինակեալ
յընտիր գաղափարէ Կլիկիոյ Աթոռոյն,
ձեռամբ Կարնեցի Յովհաննէս Դպրի, յն-
դեսիս, 1842: Կը բաղկանայ միջակ մե-
ծութեամբ 166 էջերէ: Քանի մը Կաֆաներ
միայն կը պարունակէ, որոնք կը թուին
նոտագոյն խմբագրութիւն մ'ըլլալ: Տեղաեղ
կան միջանկեալ պատմութիւններ, հայա-
տառ թրքերէնով:

Կ. — Կ. Կոստանեանց, Գրիգոր Աղ-
թամարցիւն և իւր Տաղերը, Յաւելուած,
Աղեքսանդրի Պատմութեան Կաֆաները,
Թիֆլիս, 1898: Կոստանեանցի հրատարա-
կած բնագիրը մեր Բ. օրինակին մօտիկ է
համեմատաբար:

Ղ. — Հ. Ղ. Ալիշան, Սիսուան, 1885,
էջ 399—400, ծանօթ. 1:

Մ. — Մանուկ Աբեղեան, Հայոց Հին
Դրականութեան Պատմութիւն, Գիրք Երկ-
րորդ, Երեւան, 1946, էջ 236—7:

Յ. — Հ. Յ. Վ. Տաշեան, Ուսումնա-
սիրութիւնք Ստոյն-Կալիթիւնեայ Վարուց
Աղեքսանդրի, Վիեննա, 1892:

Ն. — Հ. Ն. Ակինեան, Զաքարիա Եպս.
Դնունեաց և իւր Տաղերը, Վիեննա, 1910:
Տաղերէն յետոյ տպուած են «Կաֆայց ի
Պատմութիւն Մեծին Աղեքսանդրի ի Զա-
քարիայն»: Զաքարիայի հարազատ Կաֆա-
ներուն հետ խառն կը գտնուին, սակայն,
հեշտեցիկի և Աղթամարցի վերաբերող
կտրերէր ևս:

Ն. ԵՊՍ: ԵՐՈՎԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞նչ է ճշգրիտ նշանակությունը «Աշխատիր բային»։ Երբ բառարաններում մէջ պրպտեմք պիտի հանդիպինք զանազան բացատրություններու. օրինակի համար, — գործ մը կատարելու ձանձրոթը յանձն առնել — Այսպիսի բացատրելակերպ մը լաւ սահման մը չի տար յիշեալ բային։ Ձեռ կրնար ըլլալ որ սեէ մէկը հաճոյք մը առնէ, հաճոյքով ընէ գործ մը։ Ուրիշ օրինակ մը առնենք. բրուտը կ'աշխատի ձև չունեցող կաւի զանգուածէ մը ձեւաւոր ե օգտակար իր մը շինել։ Վիպասան մը կ'հանքի քանազան երևոյթներէն իր կրած տպաւորութիւններով պատմութիւն մը կը շինէ։ Երկուքն ալ գեղեցիկ բաներ կը շինեն որ միևնոյն ատեն օգտակար ալ ըլլայ։

Թէև մեր աշխատանքներու թիւը անհամար է ե տեսնաւորեալ, յատկանշեալ կան անառակելի իրականութիւններ որոնք բոլորին համար ալ նասարակաց են։ Ամէն ոք պարտի աշխատիլ ասպարէզի մը մէջ որ ուղիղ կը համեմատի իր կարողութիւններուն ե կողմմին։ Այն որ ամէն բան ընել կ'ուզէ, ո՛չ մէկ բան կրնայ ընել։ Անորոշ կարողութիւններով մարդիկ կան որոնք կ'ըսեն օրինակի մը համար չկրնամ մեծ երաժիշտ մը ըլլալ։ Առեւտրական սպարէզը ի՞նչ է որո՞ւ։ Կամ Վստահ եմ որ միշտ պիտի յաջողի իբրեւ արուեստագէտ։ Իսկ մենք կրնանք վստահ ըլլալ որ այդպիսիներ միշտ միջակ, կամ միջակէն վար երաժիշտներ պիտի մնան, վաճառականութեան մէջ վրիպածներ, ե անճարակ զրազէտներ պիտի ըլլան։ Անհրաժեշտ է կեանքին մէջ նպատակակէտ մը ունենալ ե բոլոր ուժերը կեդրոնացնել զայն լաւագոյնա նուաճելու համար, սպառաքինութեան մեր պէս պէս կարողութիւններով։ Ասպարէզի ընտրութիւնը պէտք է ձգել բախտին, վաճաղի բուռած է թէ մեծ կեանք մը պատանեկութեան ատեն յղացուած երազի մը իրականացումն է։ Անձնութիւնը պարտի անսալ իր ներքին ձայնին, բնա-

կան հակումներուն. որովհետեւ անիմաստ է անկարելիին դիմաց յամառիլ, մնալ... Այնպիսի ընտրութիւն մը պէտք է ընել որուն անգրադարձը հետագային ցաւ չպատճառէ ու տառապեցուցիչ չըլլայ։

Աշխատանքի սպարէզը որոշելէ հտք ալ կարելի է տակաւին ընտրութիւն մը ընել, Դրադէտ մը չի կրնար ամէն տեսակի վէպ գրել։ Ճամբորդ մը չի կրնար ամէն երկիր այցելել, ուստի, մեղի անյարմար եղող նպատակներու ձեռնարկութիւնը միանգամ ընդմիշտ պէտք է ձգել։

Որպէսզի մեր աշխատանքներուն համար ի գործ գրուած ճիշդ յարատեւ ըլլայ, յանձնարարելի է ժամանակ առ ժամանակ, անյետաձգելի ե .սպագային իրագործելի աշխատանքներու ժամանակացոյց մը պատրաստել։ Այսպիսի ժամանակացոյց մը աչքի առջև ունենալով, որոշ թիւով ամիսներ կամ արդիներ ետք, մեր իրագործումներուն դէմ կ'ցած կրնանք զանոնք արժեւորել, ներքին գոհունակութիւն մը ե աւելին՝ վստահութիւն մը ունենալով մեր կարողութիւններուն վրայ։ Կարեոր չէ թէ ինչ կ'ընենք, սակայն շատ կարեւոր է մեր ամբողջ սեւադրութիւնը կեդրոնացնել, ամբողջ հոգիով փարիլ մեր գործին վրայ։

Հաճելի են այն մարդիկ, որոնք քիչ մը ամէն բանով կը հետաքրքրուին, ե իրենց պարտականութիւնները անթերի կը կատարեն. արուած ժամանակամիջոցի մը մէջ մէկ գործի կը ձեռնարկեն ե յաջողութեամբ զայն գլուխ կը հանեն։

Այս օրինակելի մարդոց յարատեւութիւնը յամառութեան հետ կը շփոթուի յաճախ, սակայն վերջի ի վերջոյ անոնք կը յաջողին, վաճաղի իրենց ճամբան վրայ իւրաքանչիւր արգելքի դէմ կ'ուռնուի կը յաղթեն։

Պէտք է հաւատալ յաջողելու կարելիութեան։ Ի՞նչ անիմաստ ե վստաքաւոր է անիրականալի ե անիրագործելի նպատակներ հետապնդել, աշխատանքներու ձեռնարկել։ Զախողութիւն մը մեր ներքին վստահութիւնն ու աշխատելու կորովը կրնայ կործանել։

Հրապարակ գալու վարանող կամ գործ մը սաղմալին վիճակին մէջ հրատարակելուով որքա՞ն երիտասարդ տաղանդներ ամլացած են։ Երկար ժամանակի մէջ իրագործ-

ծնելի աշխատանք մը անհրաժեշտ է որ մասերու բաժնուի, և թուրաքանչիւր մաս առանձինն նուաճուի: Այլապէս գործի մը զանազան մասերը միանգամայն նուաճելու տանն ժողին մէջ շփոթութիւն մը առաջ կուգայ ու ամէն բան իրար կը խառնուի: Բարձր լիններու գաղաթիւները մագլցողներ, իրենց կտրած կամ կտրելիք ճամբուն չեն նայիր, վասնզի երկու պարագային ալ — բարձունքէն կամ խորութենէն — կրնան սորոսփիլ:

Ժողովուրդի մը պատմութիւնը գրել, առաջին առիթով հեղինակի մը՝ շատ մեծ ճիգ և զոհողութիւն պահանջող գործ մը կը թուի ըլլայ: Բայց երբ հեղինակը ժամանակաշրջաններու բաժնէ իր գործը, զայն փաս առ մաս ստորոշացնէ, ժամանակ կը ետք դարմանըով պիտի նայի հրսկայ այն բարձրութեան, զորս քիչ քիչ մագլցած է ճիշդ լեռնազնային պէս:

Յիշեցողուկ նկարագիրներն են որ ամէն բան ընել դիւրին կը կարծեն: Հնձուոր մը երբեք չի նայիր գաշտորուն անպարագրելի անհունութեան: Ամէն բան դիւրին նուաճելի կարծողները, յաճախ դառն իրականութեան դէմ կը գտնեն ինքզինքնին:

Աշխատանքին մէջ թխիբիլիս պէտք է ըլլայ: Կարգ մը մարդիկ միշտ կը զանգատին որ կեանքը կարճ է, բայց այս մարդիկ օրուան գոնէ ութը ժամներուն արթննեն, Հսկայական գործ կ'արտադրուի եթէ իւրաքանչիւր աշխատուոր իր աշխատասեղանին առջև ըլլայ ամէն առտու կանուխ կանոնաւորաբար: Եթէ գրող մը երկու էջ միայն արտադրէ օրական, իր կեանքին վերջը, եթէ ոչ օրակով, գոնէ քանակով Հ. Դ. Ա. լիւանի կամ Պալզաքի չափ գործ ձգած պիտի ըլլայ:

Աշխատասեղանին առջև անցնելէ ետք, աշխատող մը անհրաժեշտաբար պէտք է առանձնութիւն ունենայ և ամբողջ իր հուժեղամբ գործին մէջ մխրճուի:

Միջամտութիւններն առաւել կամ նուազ չափով մնասակար են աշխատանքի մը յառաջդիմութեան: Կարեւոր պարագայ մըն է մեր ժամանակին հետ չարաչար վարուող անհատներէն զգուշանալը: Եթէ, օրինակի մը համար ամէն առտու որոշ ժամանակ մը տրամադրենք վիճելով զանազան պատեւաբաշխներու իրիւ հետեանք կարելի աղէտ-

ներու մասին, երբ ոչ նախարար ենք, ոչ զինուորական, ոչ ալ թղթակից, մեր վէճը ոչ մէկ օգուտ կրնայ ունենալ, պարզապէս մեր ժամանակը յուսկպէտս վատնած կ'ըլլանք, կորսնցնելով անփոխարինելի բան մը — մեր ժամանակը:

Մեր աշխատանքին մէջ թխիբիլիս կարեւորութիւնը շեշտելէ ետք, պէտք է մեր ներքին, յուզական աշխարհն ալ անոր գերիշխանութեան ենթարկենք: Եթէ մեր յուզումները ըստ կամս վարեն մեզ, մեր կամքը ոչ մէկ կանոնաւոր աշխատանք տանելու ատակ կ'ըլլայ: Հասկնալի է որ կարգ մը ներքին մղումներ ունինք որոնք բնական են և որոնց դիմադրելը գերմարդկային ճիգերու կը կարօտի. տակաւին չի լուծուած հարց մըն է թէ կարելի է միշտ միտքը սրտին իշխանը ընել: Այս պարագային երկու կարեւոր կանոններ ի մտի ունենանք. —

ա) Հեռու պահենք մեր անձերը չափազանցեալ յուզումներէ որոնք ոչ մէկ ձևով չիսիլ կրնան ըլլալ մեզի համար:

բ) Մեր աշխատանքին համար զոհենք ամէն ինչ, վասնզի այս զոհողութիւնը կ'արդարացնէ ինքզինքը:

* *

Հին ատեն, աշխատանքը մարդոց համար նկատուած էր իբրև աստուածային պատիժ մը: Այս պարագան կ'արդարացուէր նախամարդուն յանցանքին դատակնքովը. — «Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»: Ձեռային և նոյնիսկ մտային աշխատանքներն կը կատարուէին գերիններու կողմէ: Հին Հռոմի մէջ աստղաբաշխներ և թուագիտական ուսումները ընողները գերիններն էին: Աւելի ետք, ընկերաբանները, ընկերութիւնը բաժնեցին դասակարգերու, երեւան եկան աշխատաւորներն ու աշխուհականները: Այս վերջինները կը զոհանային գերիններու եկամուտներէն, իսկ աշխատաւորները չարքաւ և կենդանական աշխատանքով մը կ'ապրէին:

Աշխատանքով մեզի եկած հաճոյքը այնքան կը լիացնէ մեզ որ քիչ անգամ ուրիշ հաճոյքով մը կը փոխարինենք զայն: Դրախտը երեւակայելու ճիգին մէջ, ինձ կը թուի որ թեաւոր էակներու մեղեդիներէն

և տաւիղիններէն աւելի, անիկա տեղ մըն է ուր պէտք է աշխատիլ: Այսպէս՝ պարտիզպանի մը գրախտը իր պարտիզը կրնայ ըլլալ, արուեստագէտի մը գրախտը՝ իր արուեստանոցը, ևայլն:

Ձեռային և իմացական աշխատանքներու յաջող միախառնումը կ'իյնի տանտիկնոջ մը գործերուն մէջ, երբ ան իր հոգին կը դնէ իր պարտականութիւններուն մէջ, կին մը որ իր տան գործերը լաւագոյնս կը կատարէ, իր տան թէ թաղուհին է և թէ հպատակը: Իր տունը իր թագաւորութիւնն է: Կին մը կրնայ հպարտ ըլլալ իր տանը փոքր աշխարհ մը ընդունալ այնքան՝ որքան կառավարիչ մը որ իր երկրին զանազան գործերը կը ղեկավարէ:

Անշուշտ կայ նաև ուսուցանելու արուեստ մը որ գծուար է ու կը կարծտի երկարատե փորձառութիւն: Այս գծուարութեան գէմ-յանդիման՝ կ'ուզանք ա'յն ստեղծերը մանուկներու մէջ կը գտնուինք: Հայր մը քիչ անգամ լաւ ուսուցիչ մըն է, կամ այն է որ կը խորհի թէ ինք քիչ բան գիտէ, կամ շատ գիտէ և գէշ կը բացատրէ, կրնայ պատահիլ ալ որ խիստ է և համբերութիւն չունի, և կամ զաւակներուն հանդէպ իր սէրը չ'արտօնէ որ զանոնք պատժէ: Ուսուցանելը արուեստի վերածած մարդոց մէջ է որ կրնանք գիտնալ անոր օրէնքները:

Ոչ մէկ ուսուցում կրնայ ըլլալ առանց սխաբիքի: Աշակերտ մը պարտի ամէն բանէ առաջ աշխատիլ սորվիլ, կամքը զօրացնելու փորձերը պէտք է կանխեն իմացական զարգացման, այս է պատճառը որ տունին մէջ մանուկներուն ուսուցումները այնքան յաջող չեն որքան դպրոցներուն մէջ մանուկին ջաճարած հոգեկան և իմացական կրթանքները: Տան մէջ տղաքը դիւրութեամբ կրնան իրենց ծնողաց ներդաստութիւնը իրենց հետ ունենալ: Տղան զլիսու ցաւ մը ունի, գիշերը անհանաքառ քնացած է, կամ երեկոյեան ընկերներէն մէկուն տարեգործն է... դպրոցներու մէջ այսպիսի բաներու շատ ալ ուշադրութիւն չեն դարձներ, ու հոս է դպրոցին առաւելութիւններէն մին: Այս աստիճանիչ գիտում, գիշերթիկ վարժարանները լաւագոյն են: Միծե քաղաքներու մէջ, տղոց

չնորհուած բացարձակ ապատութիւնը կըրնայ ճակատագրական ըլլալ:

Ձաղկեցնելն ու զուարճացնելը ուսուցանել չէ: Ուսուցման առարկան մանուկի մտքին մէջ զիտական հաստատ հիմ մը հաստատել է: Հետագային, կեանքի մէջ, իրողութիւններ որոնք ուսուցումն են փութառութեամբ, պիտի աւելցնեն մանուկին հմտութիւնը: Ինչ որ կը սորվինք առանց դժուարութեան, շուտով կը մոռնանք: Եւ ճիշդ ասոր համար ալ, բերանացի դասաւանդութեանց միջոցին, երբ տղաքը իրենց անձնական մասնակցութիւնը չեն բերեր, դասաւանդութիւնը անօգուտ կ'ըլլայ: Մտիկ ընելը աշխատիլ չէ:

Տարրական դաստիարակութիւնը ամենէն կարեւորն է: Ծնողքները ընդհանրապէս պէտք եղած ուշադրութիւնը չեն դարձներ տարրական ուսուցման: Աւելի արդիւնատու է քանի մը ծանօթութիւն տալ, քան թէ շատ մը բաներ սորվեցնել անտարբեր կերպով, որոնք կը բռնաւարեն մանուկի մը ուղեղը և անօգուտ կ'ըլլան անոր: Դաստիարակութեան նպատակը մասնագէտներ պատրաստելն չէ, այլ՝ գործունեայ և արթն միտքեր: Ասոր համար որոշ սխաբիքի մը անհրաժեշտ է:

Կարելի է ընթերցանութիւնը աշխատանք համարել: Ասիկա մոլութիւն մըն է որ անպատիժ կը ձգուի... կամ՝ ինչպէս Տէքարթ կ'ըսէ, ընթերցանութիւնը բարեկամներու հետ գլուխ-գլխի խօսակցութիւն մըն է:

Ընթերցասիրութիւնը մոլութեան կը վերածուի այն ստեղծ երբ իրական կեանքէն փոխուտ տալով ապաստանինք երեւակայութեան մէջ: Այս մոլութեան վարակուածներուն համար տարբերութիւն չընենք թէ ինչ կը կարդան. Ովկիանիոյ վայրենիներուն մասին գրուածք մը ա'յնքան հետաքրքրական կրնայ ըլլալ, որքան՝ գիտական նոր նուաճումներու մասին յօդուածաշարք մը: Գաղափար և մտածում չէ որ կը փնտռեն, այլ՝ բաւ կը սեպեն որ գէմ-յանդիման չի գտն ինքզինքնուն կամ իրականութեան հետ: Ընդհանրապէս կարդացուածք ոչ կ'արժեքեն ո'չ ալ կ'իրաւացնեն:

Կայ ընթերցողների հաճոյալի ձեռք վէ՛ւ պերու սիրահարները, կը կարդան, կա՛մ գեղեցկութիւն գտնելու կամ ալ կեանքին իրենց զլացած արկածախնդրութիւններուն յազուրդ տալու:

Ընթերցողի օգտակար ձեռք կանոնաւոր աշխատանք տանելն է: Այսպիսի աշխատանքով մը յառաջ տարուած ընթերցումը մեզ կը հմտացնէ և մտքի մասնաւոր դրու՛թիւն մը կը շինէ: Եթէ շատ փայլուն յիշողութիւն մը չունինք, սիսթեմաբի՛մ աշխատանք մը տարած պահուն անհրաժեշտ է որ մատիտ կամ գրիչ ի ձեռին ունենանք, որպէսզի ժամանակի վատնում տեղի չունենայ, կարգապահած մասին վրայէն անգամ մըն ալ անցնելով:

Ընթերցողն ալ, ուրիշ ամէն աշխատանքի նման իր կանոնները ունի: Որոշ թիւով հեղինակներու մասին լաւ ծանօթութիւն ունենալը աւելի արժէքաւոր է քան թէ շատ մը հեղինակներու մասին թերի և մակերեսային ծանօթութիւններ ունենալը: Ինչպէս որ մեր կեանքին մէջ բարեկամներ գտնելու համար ընտրութիւն մը կ'ընենք, այնպէս ալ գիրքերու պարագային պարտինք խիստ քննութենէ մը անցնել և ընտրել մեզի բարեկամ ըլլալիք գիրքերը: Կաւ ընտրուած գիրքերու հաւաքածոյ մը մեր կեանքը կը հարստացնէ և կը ճոխացնէ: Ինչպէս մեր մարմինը, այնպէս ալ մեր միտքը սնունդի պէտք ունի: Միայն պէտք է գիտնալ թէ այսինչ միտքը ինչ տեսակ սնունդի պէտք ունի: Սիրոյ, ինչպէս նաև զբաղմունքի մէջ է որ շատ յաճախ կը զարմանաք թէ մարդիկ ինչ տեսակի ընտրութիւններ կ'ընեն:

Կանոնաւոր ընթերցողի ատեն միտքը պէտք է կեդրոնացած ըլլայ: Երբեմն հրատապ հարցեր մեր ուշադրութիւնը տեղափոխելու կողմէ կը դարձնեն ու մեր միտքը կը թափառի այլուր:

Տղաքները իրենց պատանեկութեան խոստում են, երբ ամէն օր քիչ մը, ծաղիկի մը նման կեանքին կը բացուին: Հաճոյալի երևոյթ մըն է դաստիարակներուն համար տեսնել թէ, տղաք որոնք արկածախնդրական և ուրիշ անարժէք վէպերէ փութոյ կը զգան, դառնան և սկսին լուրջ և օգտակար գիրքեր կարդալ: Պէտք է տղոց հաշակը ազնուացնել: Երաժշտութեան մէջ

ալ նոյնն է պարագան. կան՝ որոնք ճաղամիզիկ կը սիրեն. բարբախտութիւն է տեսնել որ այդպիսի մէկը սկսած է Դասական երաժշտութիւն սիրել և արժեւորել: Ընթերցանութեան արուեստը կեանքը աւելի լաւ հասկնալու արուեստն ալ է:

Արուեստագէտի մը գործին մէջ որոշ կերպով կ'երևի քեֆնի՛մ մասը որ ձեռք կը ձգուի յարատեւ աշխատանքով և մեծ վարպետներու գործերը ուսումնասիրելով: Բնական է որ շնորհ ունենալը էական պայման մըն է. բայց հարկ է որ մեր շնորհները ազնուացնենք և մեր ձիրքերը զարգացնենք, այլապէս մեր կարողութիւնները կ'ամլանան: Արուեստագիտական նուաճումի մը մէջ քեֆնի՛ք չէ միայն որ նշանակութիւն ունի. մեծ տեղ պէտք է տալ նաև մեր յուզական աշխարհին: Քանի որ արուեստը կը բխի մեր կեանքէն, հետեւաբար անիկա պէտք է վերբերէ մեր կեանքին բազմակողմանի երևանքը: Անհատ մը ամբողջովին նիւթ չէ, ինչպէս չէ՛ նաև ոգի (esprit), այլ այս երկուքին ներդաշնակ միախառնումը. ուստի անոր իրազգործած արուեստին մէջ ալ պէտք է երևի այս երկուքին զաշնաւորեալ միութիւնը: Թող ներքին ինքն յայտնի ըսել բաներ, որոնք կը պատկանին աւելի գեղեցկագիտութեան կալուածին քան թէ աշխատելու արուեստին:

Արուեստի գործի մը մէջ նոյնքան կարեւոր է նաև Ձեռք: Բայց զուտ Ձեռք, առանց խորքի մեզ չի յուզեր: Օրինակի մը համար Պէթհովէնի Աէմֆոնինները սքանչելի Ձեռ ունին, բայց այդ Ձեռն մէջ Պէթհովէնի հոգին է որ կը խօսի և կը յուզէ մեզ: Ուրեմն, կարելի է հետեցնել թէ արուեստի գործի մը մէջ քեֆնի՛ք ամէն բան չէ: Բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն է՝

ա) Յուզական կամ զգացական բաժինը:

բ) Մտածման բաժինը:

գ) Երեակայութեան բաժինը. (կարելի է զօրաւոր երեակայութեամբ մը անցնելը ներկային մէջ վերբերել և զայն իր է՛ն փոքրիկ մանրամասնութիւններով զբաղաբիլ. սակայն սխալ է շարունակ երեակայութեան ապաւինած՝ անցնալը որոճալ և միայն քնարի մը վրայ նուազել):

դ) Եւ վերջապէս քեֆնի՛մ մասը:

Առանձինն ապրիլը արուեստագէտին

համար նշանակութիւն ունի. հարց է թէ մեկուսացեալ կեանք մը վարելը արուեստին կը փնտէ՞թէ ոչ, ժամանակ առ ժամանակ հանգիստ առնելը աշխատելու արուեստին մաս կը կազմէ:

Զարաշար աշխատելէ յոգնած մարդ մը չի կրնար լաւ գործ արտադրել: Բոլորս ալ գիտենք թէ անքուն գիշերէ մը ետք մեր ուղեղը կը մերժէ աշխատիլ: Ուստի՝ անհրաժեշտ է այսպիսի պարագայի մը աշխատելու արուեստին սկզբունքները ի գործ դնել: Մեր մարմնին organism-ը առանց աշխատանքի եւ հանգիստի փոխադարձ բարիքին չի կրնար ապրիլ:

Երբեմն գործունեայ մարդիկ իրենց հանգիստի պահերը լեցնելու համար կը դժուարանան, իրենց սենեակին մէջ կ'երկենկեն վանդակի մը մէջ բանտարկուած թելեալին պէս: Երբեմն ալ իրենց մարմնէն ծնունդ առնող զգայարանական շատ մը մոլութիւններէն հեշտանք կը զգան: Արգիքաղաքակրթութիւնը, իր զարգացած ճարտարութեամբով, մեքենաներու նոր գիւտերով, աշխատանքի ժամերը նուազագոյնին կը վերածէ, այսպէսով աշխատուողներուն հանգիստի ժամերը կ'աւելնան, հետեւաբար այդ ժամերը լաւագոյն ձեռող պէտք է գործածել: Կարելի է զբաղիլ օրինակ, գերասանութեամբ, պարտիզամշակութեամբ, ձկնորսութեամբ, որսորդութեամբ եւ այլ ձեռնային աշխատանքներով: Ճատրակ կամ Պրիճ խաղալն ալ հանգիստ առնելու ձեւ մըն է, սակայն թատերական ներկայացումի մը երթալը լաւագոյնն է վասնզի հոն, երբ անշարժ նստած կը գիտենք մեր միտքը նուազագոյն չափով կամ բնաւ չաշխատիլ, որոշումներ չի տար, այլ կը հրճուի ցուցադրուող արուեստներու բարեբար ազդեցութեան ներքեւ: Ի վերջոյ բոժին վրայ երեւցող մարդոց կիրքերը, յուզումները, ողբերգութիւնը մերն ալ է որոշ չափով մը:

Իր գործը սիրող անհատ մը կարճ հանգիստէ մը ետք, մասնաւոր հեշտանքով մը կը վերադառնայ եւ կը փարի իր գործին: Միայն աշխատանքն է որ մեզ հեռու կը պահէ ձանձրախտէ, մոլութիւններէ եւ աղքատութենէ: Յատկանշական է Ֆրանսացի մտաւորականին խօսքը որ կ'ըսէ. — Իմ աշխատանքս իմ կրօնքս է:

Ա. Մ.

Շ Ն Ո Ր Շ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Շնորհակալութեամբ կը ծանուցանեմք թէ այս օտուրդ մեծայարգ ուխտաւորներէն Տիար Լ. Ս. Յովհաննէսօֆ Ս. Արքուդոյ Զեւագրասան Գուրեցի փոքրադիր քրքեայ Աւեստաւ մը, բոլորգիր Գեարգար, գրուած ի Զէյթուն, 1727 թ, ձեռամբ Սահակ Երցիկ: Զեւագիրը ամբողջ է եւ ունի հետեւեալ յիշատակարանք.

Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեան եւ մի Ածութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Սբ. Հոգւոյն յաւիտեանս ամէն:

[Ո]րոյ շնորհօք շարժին էակքս ամենայն յիւրաքանչիւր ընթացս ըստ կարգի, յաւէտ եւ ի զգալեացս այս մարդ պատուեալ հանճարով որով զընաւորակաւ շարժումի իմաստնապէս մարթէ յօրինել աստուածային սիրովն ուղեործեալ: Հստ որում է տեսանել եւ ի բազմադիմի յայսպիսեաց իրաց, այսինքն յաստուածասէր կամաց սրբասէր անձանց: Որ պնդագոյն փութոյ խորհրդեամբ բարեպաշտ ոմն եւ երկիւղած յԱստուծոյ (!): Զոր ըստ իմաստուն վաճառականին ստացան զսա գանձ մնացական ի վայելումս սրբասէր եւ մաքուր ընթերցող քահանայից եւ յիշատակ իւրց: հոգւոց:

Արդ զընցաւ սնող աւետեաց տըքս. յութեան, հոնուրց պարգեաց, ի թուականիս հայոց ՌՃՀԶ, ի կաթողիկոսութեան կիւլիկեցւոց տէր Գրիգորին ի հայրապետութեան տէր Կարապետի, ի քաւառս Գերմանիկի, ի գիւղաքաղաքս ի Զէյթուն, ընդ հովանեաւ սբ. Ածածին, եւ սրբոյն թէոգորոսի զինաւորսն, եւ սրբոյն Պարսմայ ճգնաւորին, եւ այլ ամենայն սրբոցն եւ սրբութեանցն սբ. աւետարանացն եւ սբ. նշանացն որ աստ կան մեզ ի ազնութիւն եւ հաւատացելոցս:

Գծապընցաւ սբ. Աւետարանս ձեռամբ մեղսամած Սահակ Երցիկու: Արդ երես անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, եւ կրկին երես անկեալ թախանձանօք աղաչեմ զգաստ սրբազան վարդապետացն եւ քահանայիցն եւ սարկաւազաց, որք ընթեռնութեւ կամ տեսանէք զսբ. Աւետարանս զայս առաջի

(!) Երեք տող պարագ թողուած է:

ԱՂՔԱՏ ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱԶԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ

ՏԻԱՐ ՄՈՎԱԶՄ ՄՈՎԱԶՄԵԱՆ

Մասնաւոր գոհունակութեամբ կը հրաւարակենք մեզի դրկուած Ադաս Ուսանողաց Ամերիկայէ Բարեկամներու Կազմակերպութեան նիւթեւոյ հեղեկագիրը ուր յառաիօրէն ի յայտ կուգայ ազգի եւ հայեցի հոգին Տիար Մ. Մովսէսեանին (Մ. Պրա). եւ իր բարեկամներու, որոնց կազմակերպութիւնը կ'օժտեցական հազարաւոր Հայ ադաս ուսանողներու դպրացական ծախքն ու պիտոյրը:

Յիշեալ կազմակերպութիւնը Ս. Արտոյն Ս. Թարգմանչաց վարժարանէն 20 աւակներ իւր Ամառնի Հնարամեան Ազգ. վարժարանէն ալ 5 աւակներ ղարգրական բաժանակներն ու յարակից ծախսերը կը հոգայ:

Անգամ մը եւս հրապարակաւ կը յայտնենք մեր օժանդակաւորները:

ԽՄԲ.

Սուրիոյ, Սիւրանի եւ Յորդանանի մէջ կան մօտաւորապէս 8000 հայ մանուկներ, որոնք իրենց ծնողաց ջրաւարութեան պատճառաւ կը մնան առանց դպրոցի եւ հետեւաբար, գուրկ ուսումէ եւ տոճիկ դաստիարակութենէ:

սբ. սեղանոյ եւ դառնի անմահի որ բառնայ զմեզ աշխարհի, հայցեցէք յԱստուծոյ պատժապարտ գծողիս, եւ որդուցս Աւետիք դպրի, եւ դեռաբայս Մեղքիսդեկի, զի քստ իւրումս պառա ողորմութիւն շնորհեցէ ինձ մեղաւորիս: Եւ ո՛վ ոք որ լի՛ բերանով ասէ Ա՜Տ ողորմի, Ա՜Տ իւրն ողորմի աստ եւ ի միւսանգամ գալստեանն, ամէն:

* *

Շնորհակալութեամբ ստացանք մեր Աւագրաց Յուցակի տպագրութեան ծախուց հաշուոյն Ազն. Օր. Սիւրաբիի Տէր Ներսիսեանէ 100 տոլար, եւ իր միջոցաւ

Տիար Գեորգեան	100
Տէր Եւ Տիկիմ Ա. Սարգիսեան	25
Տէր Եւ Տիկիմ Գապարեան	25

Այս առթիւ կը ծանուցանենք հետաքրքրուողներուն թէ Յուցակիս Բ. Հատորին տասնըւորորդ պրակը այժմ մամուլի տակ է: Այս Հատորը պիտի բաղկանայ ընդամենը քսան պրակներէ:

ՏԵՍՈՒՅ ԶԵՆԱՎՐԱՏԱՆ Ս. ԱՐՈՒՈՅ
ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ.

1951ին, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ. Տիար Մովսէս Մովսէսեանի նախածուաւթեամբ, հիմնուած է Ազատ Ուսանողաց Ամերիկահայ Բարեկամներու Կազմակերպութիւնը, որուն նպատակն է գոննջ բարեբարեհի, որոնք յանձնառու ըլլան զարգացուրի մանուկներուն հայեցի կրթութեան ծախսերը հոգալ:

Այս նպատակաւ եւ շնորհիւ Տիար Մ. Մովսէսեանի տրեւան աշխատանքներուն, Միացեալ Նահանգներու մէջ կազմուած են Տեղական Ցանձախումբեր, որոնք յաջողած են իւրաքանչիւր որդեգրուած սանի համար տարեկան 25 տոլար վճարելու յանձն առնող բարեբարեհներու կարելու թիւ մը ապահովել կարճ ատենի մը մէջ:

Տեղական Ցանձախումբեր եւս կազմուած են Սուրիոյ, Սիւրանի եւ Յորդանանի մէջ, որոնք զարգացուրի մանուկներ կ'ընտրեն համաժայն բարեբարեհներու պայմաններուն եւ յատկապէս Ցանձախումբներով կը մատակարարեն անոնց կրթութեան ծախսերն ու գրեական պիտոյքները, ծախսերը:

Այս կազմակերպութեան շնորհիւ, այսօր, բազմաթիւ սաներ ուսում կը ստանան Միքո. Արեւելի վերոյիշեալ երկիրներու շատ մը զարգացողներ մէջ:

Այս շարժումն զաղափարն ու գործադրութիւնը առաւելաբար կը պատկանի Տիար Մ. Մովսէսեանին, որուն թշուառ մանկութիւնն ու անոր դառն յիշատակները միշտ ոյժը հանդիսացած են սոյն ձեռնարկին:

Տիար Մ. Մովսէսեան ծնած է 1887ին, Խարբերդ — Թուրքիա — Երկու տարեկանին, հայրը, ապրուստի հոգեբով քեռնաւոր, կը գաղթէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները: Այնուհետեւ, փոքրիկն Մովսէս. ծնողքին Նիւթական ամեղութեան պատճառաւ չի կրնար կանոնաւոր դպրոց յաճախել:

13 տարեկանին, ինքն ալ ծնողքին հետ կը մեկնի Ամերիկա, միանալու հօրը, Հոն, դպրոց յաճախելով հանդերձ, միտքը հանգիստ չընէր, տեսնելով որ հայրը չէր կրնար շարաքական 9 տարեկով ընտանիք մը ապրեցնել:

Դպրոցին մէջ, վերջ զնեւ համար աշակերտներուն ծաղրանքներուն, ուսուցիչը զայն կը սկսի կոչել Հարրի:

Ցաւոր տարին, հօրը օգնելու նպատակաւ, կը հեռանայ դպրոցէն եւ շարաքական 4.40 տոլարով կը մտնէ գործարան մը: Զօգնելով որ տղան գործաւոր մայ, հայրը զինք կը զնէ արհեստի: Աւաջին տարին, ոչ միայն վճարում չստանար, այլեւ հայրը իրեն համար տարեկան 50 տոլար կը վճարէ վարպետին, որ ատեն մը վերջ կ'արձակէ զինք, իբր անընդունակ աշկերտ: Շատ շուտով ուրիշի մը ջոգէն եւս կ'արձակուի: Դիմնայ ծայրայեղ յուսահատութեան մէջ: Այդ օրերը կը դառնան իր կեանքին ամենագառն շրջանը:

Վերջապէս, կ'որոշէ առանձին գործի մը ձեռնարկել:

նարկելւ. կը յաշոգի ազգականէ մը 35 տոյար փոխ առնելւ. Հայրը համաձայն չըլլար, որ ինք, անփորձ եւ տեղական լեզուին անտեղեակ մէկը առանձինն եւ առանց դրամի գործը մը ընէ. Անհամաձայնութիւնը այնքան կը խորանայ որ ինք կը ստիպուի հեռացուիլ տունէն, Թէեւ երբեք շարաք վերջ մնլը Թախանձանքներուն վրայ կը վերադառնայ:

Մինչեւ 21 տարեկան, տաժաճանկիր աշխատանք կը տանի, մինչեւ որ կը յաշոգի գործը կարգի դնել, 1907ին ի վիճակի կ'ըլլայ իր վառարկող տան ապրուստը հոգալ եւ հայրը կոչել հանգիստի. Այն տարին, երբ հայրը կը մեռնի, 1920ին, երկու բնակարաններու եւ փոքր խնայողութեան մըն ալ տէր եղած էր արդէն:

Կ'առնանանայ 1910ին, Աղջիկ գտակէ մը վերջ 1913ին կ'ունենայ մանչ մը եւ 1920ին ալ երկուորեակ աղջիկներ. Կը յաշոգի բոլորին ալ բարձր կրթութիւն տալ. Այժմ, բոլորն ալ ամուսնացած եւ զաւակներու ալ տէր եղած են:

1936ին իր բոզ կ'առնէ տղան, Գործը ապստով հիմնուլ վրայ դնել վերջ, պատահութիւն կ'ունենայ թիւ մը ազատ ժամանակ ունենալու, մանուկ օրերէն ի վեր կրած այնքան զօռարութիւններէն եւ անհամար գրկանքներէն յետոյ, Այս միջոցին է որ առիթ կ'ունենայ անդրադառնալու իր անցեալի կեանքին եւ նախկին իր պայմաններուն մէջ գտնուող սորոց անգնահատելի վիճակին մասին:

Տիար Մովսէսեան մինչեւ 1950, ժամանակն ու ոյժը իր գործին եւ ընտանեկան բոյնին տրամագրած է միայն, եւ չէ կրցած զբաղիլ օրեւէ այլ հարցով, Այս Թուականին փափաք կ'ունենայ Մեծ. Արեւելք այցելելու, Գուգայ Երուսաղէմ, Եգիպտոս, Դամասկոս, Հալէպ, Պէյրութ. 50 տարի առաջուան իր շրջանի սոյն անբազմալի պայմանները կը տողանցեն իր աչքերուն առջեւէն, Դարձեալ կը գտնէ հայ դպրոցն ու աշակերտութիւնը գրեթէ առաջուան կերպարանքին մէջ, շատ քիչ տարբերութեամբ, Կը հանդիպի շատ մը մանուկներու, որոնք իրենց ուսման տարիները կ'անցնեն շուկայի կամ գործարաններու մէջ. Այս տեսարաններն ու իրողութիւնները ցաւ կը պատճառեն իրեն. զինք հիւանդացնելու աստիճան, Կը բազդաւտէ այս բոլորը իր ներկայ ապրած երկրին հետ, անոր շատ մը կարեւորութիւններուն հետ, անոր բնակչութեան ձեռք զգած առանձնաշնորհութիւններուն եւ հանգստաւէլ կեանքին

հետ եւ զազափարը կ'ունենայ մէջտեղ բերել կազմակերպութիւն մը որուն նպատակը ըլլայ հայ դպրոցներուն բարոյական եւ նիւթական մակարդակը բարձրացնել եւ պատահութիւն տալ ազգատ աշակերտներուն որ իրենց ուսումը շարունակեն մինչեւ որոշ տեղ մը:

Այնուհետեւ, ուր որ կ'երթայ կը խօսի Մեծ. Արեւելքի հայ կեանքին վրայ եւ իր մտադրութեանց մասին. Ի վերջոյ, շնորհիւ իրեն պէս մասնող ազնւոտար հայերու, կը հիմնէ Ազգաս Ուսանողաց Ամերիկեան Բարեկամներու Կազմակերպութիւնը:

1951ին դարձեալ ծամբայ կ'ենլէ գէպի Մեծ. Արեւելք, Բայց իմանալով որ Ամերիկայի մէջ սառնորդներու գործը պէտք եղածին պէս չէր ընդանար, կը ստիպուի Պոլսէն ետ գառնալ, նոր քարեր արձնիք գտնելու գործը յառաջացնելու համար:

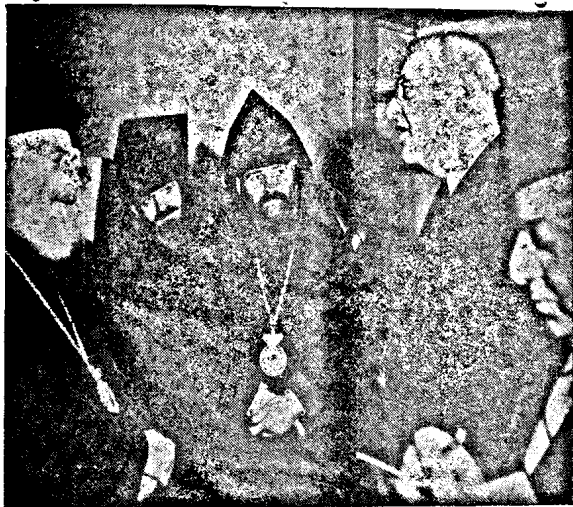
Սոյն կազմակերպութիւնը իր բոլոր սանները կ'ընդունի իբր հայ արեւն կրող մանուկներ, առանց նկատի առնելու զաւանական կամ անոնց ծնողաց կուտակցական ըլլալու հանգամանքը. Տիար Մովսէսեանի կազմակերպութեան միակ նպատակն է օգտակար ըլլալ հայ ազգին, անոր ազգատ մանուկներուն ուսումը ջամբելով, Այսպէս ալ ծանցեցուած է բոլոր հայ հիմնարկութիւններուն եւ Հոգեւոր Պետերուն կողմէ. Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարարը, Ամերիկահայ Սեւտարանական Միութիւնը, Ամերիկահայ Օգնութեան Դաշն, նմանապէս Մուրիդ, Լիբանանի եւ Յորդանանի բոլոր հայ յարանուանութեանց պետերը կը քաջալերեն սոյն ձեռնարկը որ օր ըստ օրէ կը զարգանայ, կ'առնանայ. Ժամէն օր նոր բարերարներ կ'աւելնան հինիւր թիւին վրան:

Ամէն հայ, որ ի վիճակի է, նոյնպէս պարտականութիւն պէտք է համարէ քաջալերել սոյն գործը եւ մասնակցիլ անոր ճիգերուն. Տիար Մովսէսեանին եւ իր բարեկամներուն օրինակը վարակիլ Թող զառնայ բոլորիս, որպէսզի մենք եւս բարեկամները ըլլանք հայ ազգատ եւ անուս մանուկին եւ անոզ զառնանք հայ վարժարաններուն եւ ազգային ինքնապաշտպանութեան սրբազան պայքարին կամարող զինուորները:

Հ. ՋԱՄԻՋԵԱՆ

Հալէպ, 30 Մայիս 1953

**ՊՐ. ՃՕՆ ՖՈՍԹԵՐ ՏԱԼԸՍԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ**

14 Մայիս 1953ին, Ամերիկայի արտաքին գործոց նախարար, Պ. Տալբս, Իսրայելին Յորդանան անցնելու միջոցին, ուզեց հանդիպում մը ունենալ Քրիստոնեայ երեք զլխաւոր Յարանուանութեանց, Յունաց, Լասինաց եւ Հայոց ներկայացուցիչներուն եւ կառավարական բարձրասինան պատեօնաւորներուն հետ:

Պ. Տալբս իր գոհունակութիւնը յայտնեց, գտնուած ըլլալուն համար Յուսադէմի նման դարաւոր ու սրբազան քաղաքի մը մէջ, եւ

ուրախութիւնը՝ հանդիպած ըլլալուն համար անոր հոգեւոր եւ աշխարհիկ ներկայացուցիչներուն: Ըսաւ թէ ինք կը հաւատայ խաղաղութեան բարիքին եւ արդարութեան յաղթանակին, եւ թէ այս սրբազան քաղաքին մէջ մարդ աւելի հակամէտ է նման զգացումներով լեցուելու:

Կես ժամուան տեսակցութեան մը յետոյ, բոլոր ներկաները մի առ մի ողջունելի վերջ, Ամման մեկնեցաւ:

ՎԱՍՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ “ՍԻՈՆ”Ի

Կ. Պոլսէն, Մեծայարգ Տիար Գուրգէն Հանճան վասն բարգաւաճման «Սիոն»ի կը նուիրէ 5250 Ճիւս:

Կը յայտնենք մեր ջերմագին շնորհակալութիւնները յարգելի նուիրատուն:

Վարչութիւն «Սիոն»ի

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ

ԺԱՌԱՆԳԱՌՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

1952 — 1953

Ստաբլ, փոքր յապաւումներով, կը ներկայացնեն Ս. Աթոռոյ ժառանգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի ամսական մեջնակապաշխութեան հանդէսին առթիւ, Վարժարանի Տեսուչ՝ Նոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աթոռամանին կողմէ կարգադրուած միամեայ գործունէութեան ճշգրիտագիրք:

Գերադասի Տեղապահ Մերազան Հայր,
 Նոգեմանի Հայրեր
 եւ Յարգելի Հանդիսականներ

Ժառանգաւորաց Վարժարանն ու Ընծայարանը բոլորած իր կրթական 1952-1953 տարեշրջը լանը, իր պաշտօնէութեամբ եւ աշակերտութեամբ կուգայ այսօր իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Ձերդ Ամենապատուութեան եւ Սուրբ Աթոռոյ Պատ. Վարչութեան, այն խնամքին ու հոգածութեանը համար, զոր չխնայեցիք Վարժարանին եւ Ընծայարանին յառաջիկանութեան, մեր այս շատ նեղ օրերուն մէջ մասնաւոր:

Այն գործը որուն զուրկը կը գտնուիմ անաթաժանբար մէկ տարիէ ի վեր իբրեւ Տեսուչ, շատ փափուկ գործ մըն է, եւ կապուած մեզի յանձնուած մատաղ հոգիներուն, որուն պատառխանատուութիւնը կը զգամ ամէն վայրկեան: Այս կրթարանը իր կրկնակ երեւոյթովը, կրօնական եւ Աղգային, ներկայ Հայ սփիւռքին մէջ ամենէն քերթական մէկ Հաստատութիւնն է: Անկէ ամենեցուն ի քեզ յուսանէ կըսէ Սոցիալաբեզուն: Ու արտասանմանի մեր հոգեկան ծարաւը ունեցող Ժողովուրդը, մեզի, Սիրնի բարձունքին յառած է իր ալքերը: Այս Հաստատութիւնը իր հարեւր եւ տառ տարուան կեանքովը այսպէս գրեթէ անընդհատ, կրչուած է Հայ Նոգիի ու Ժող. այդ գերագոյն պակասը լեցնելուն: Անցնող՝ ինչպէս են ներկայ դարուն, եւ Նայնիսի մեր օրերուն մէջ այլ, Սփիւռքի մէջ պաշտօնավարող հոգեւորականներուն եւ աշխարհականներուն ներկայ հայրը չաղափելի փաստ մըն է եւ փառքն այս դարաւոր Հաստատութեան, որուն կատարած գործը ամէն խօսքէ վեր է:

Հո՞ւ, այս Սուրբ Տանը մէջ է որ պիտի գարեւուի մաքուր Նոգին մեր Երանելի նախնիքներուն, որոնք հաստատուիմ պահպանները պէտք է ըլլան ամէն անեւը որ կը վայելի Առտուած մեզ մեզի տրուած այս պարգեւներն: Երուսաղէմը, մանաւանդ Հայ Սրուսաղէմը, իր Սրբավայրերովն ու զանազան Հաստատութիւններովը, օւխտեալ աւանդապահներու բացառութիւն մը պէտք է ըլլայ, որիչ օրեւէ տեղէ աւելի չընկնէ ի Սիւնէ ելցեալ կ'ըսէ Ս. Գրիգը. ու աօրկա առական մակդիր մը չէ որ փակցուած է անոր

հակոխ: Տարիները որոնց առջին կեցած ենք, կը բազմապատկեն իրենց պէտքերն ու պահանջները այս կրթական Հաստատութեան հանդէպ, մասնաւորաբար անոր հոգեկան եւ իմացական մարզին մէջ, որոնք պէտք չէ բնաւ տկարանան կամ նուազին ժամանակի ընթացքին:

Ժառանգաւորաց Վարժարանը անցնող շրջանին ունեցաւ իր շատ փայլուն վերելքը, միայն մեր այս քանի մը տարիներուն է որ սկսած է այդ շատ պայծառ կանխելը պլանայով լոյս տալ: Բայց վրտահ ենք թէ մեր հզօր պաշտպան Սուրբը, Ս. Վրդապիւր, միշտ ի շինութեան եւ ի պայծառութեան պիտի պահէ այս Սուրբ Տանը, որուն վրայէն գարեւու ընթացքին շատ անցած են մտք մտպիւր:

Ձեր նախորդները, Սրբապաւ Հայր, ըրին ինչ որ կարելի եղաւ ընել, կրթական մեր այս Հաստատութեան համար: Անոնց ճշմարիտ շարունակողն էք Դուք, եւ Ձեր բաժինը շատ համեմատ չեղաւ այս մարզին մէջ: Ձեր կրթանութիւնը գործունէութիւնը երկարատեւ տարիներու վրայ, մանաւանդ իբրեւ առեւելք այս վարժարանին, աւելի քան երաշխիք մըն է հետզհետէ աճող ներկայ պահանջներուն վրայ: Փաղցր է ինծի այս վայրկեանին յուսով թէ այս մասին Ձերդ Գերաշնորհութիւնը մեր բոլորէն աւելի նախաձեռնողը հոգիով մը պիտի գիմաւորէ պահանջներ, եւ իր իմաստուն ու Հայրական զեկավարութեամբ պիտի առաջնորդէ Վարժարանն իրեն սահմանուած դերին եւ իր խաշակին իրագործման համարուն մէջ:

Նոր շինուող տուն մը որ օր աւուր կ'անի, արդիւնքն է իր անխնայ գործունէութեան հանրի մաքուր քրտինքին: Այս Հաստատութեան կանոնաւոր ընթացքն այլ շատ բան կը պարտի իր բնութեանը զանազան կողմերէ կապին: Այս յիշատակելի օրուան առթիւ չեմ կրնար ես իմ սրտի գոհունակութիւնն եւ շնորհակալութիւնն յայտնել վարժարանի առեւելքական կազմին, որոնք զուրկը կը գտնուի Ձերդ Սրբազնութիւնը: Շնորհակալ եմ բոլոր անոնց որոնք նախանձախնդր հոգիով կ'աշխատեն այս Հաստատութեան վերելքին համար: Իմ գերաշնորհ, հոգեւոր, բարեկեցութեան եւ օրեւի պաշտօնակիցներուն կը պարտիմ Մրցանակաբաշխութեան այս հանդէսը, ուր կը քաջակերուին աշխատասէր տղաք:

Զեորհակալութեան պարտք մը ունիմ մասնաւորաբար Բարեշնորհ Տիրացուն Գեորգ Ասպ Սարկաւադին, որ հակառակ իր դասերով ըզբաղուած ըլլալուն կատարեց նաև Փոխ-Տեսչի պատասխանատու պաշտօնը այնքան ծաննհատօրէն, եղաւ միշտ անոնց հետ յեկեղեցւոյ և ի տան:

Ա. Կոմակլան կամ Եկեղեցական. — Ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտները և Ընծաւարանի Սարկաւադները անխափան կատարեցին իրենց կրօնական պարտականութիւնները խզիկ կատարեալ հանգարտութեամբ: Միշտ ջանք թափուեցաւ տղոց մէջ արձարծել հոգեւոր կեանքի զարգացման հոգին, որուն խնկաբայր միջնաւորին մէջն են ամէն օր:

Բ. Կրթական. — Անցնող տարին իր պայմաններուն ներքո չափովը եղաւ մեղի համար գոհացուցիչ տարի մը: Բոլոր դասաւանդութիւնները եղան ըստ կրթական ծրագրի, և կարելի է ըսիլ գրեթէ առանց թերացումի: Մասնաւոր հիշ թափուեցաւ զարգացել արարեղէն և անգղերէն լեզուները: Վերի երկու դասարաններուն տուեցաւ անգղերէն դասագրքերու բարձրագոյնները — լեզուներու, պատմութեան և թուրքագիտութեանց — անգղերէն լեզուով, որոնք համապատասխան են երկրորդական վարժարաններու բարձրագոյն դասարաններու զործածած դասագրքերուն: Հոս տեղն է յիշել թէ տարուան ընթացքին ինչպէս նաեւ քննութեանց արդիւնքէն դատելով վարժարանիւ երրորդ դասարանի աշակերտները եղած են լաւագոյն և լաւ չափանիշերով: Երկրորդ դասարանի աշակերտներէն մին քաջալաւ միւսները լաւագոյն և գոհացուցիչ չափանիշերով: Առաջին դասարանի փոքրիկները եղած են լաւագոյն, իսկ և գոհացուցիչ չափանիշով: Տարեկան աւժանց և ընդհանուր քննութեանց ընդհանուր միջինը եղած է ամենեւնի տկարիւր գրեթէ եօթը, իսկ բարձրագոյնը 9.30:

Գ. Մարզական. — Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ ըստած է շատ իրաւամբ: Այս մտօք վարժարանիւ մարզանքի ուսուցիչը՝ Պրն. Մովսէս Ճաւոյեան, աշակերտութիւնը բաժնած է երկու խումբերու, Կարմիր և Կանաչ: Անոնք ունեցած են իրենց միջնաւորական խաղերը իրարու հետ, միշտ պահելով մարզական օգին: Վարժարանի ֆուտպոլի առաջին խումբը ունեցած է 14 հանգիստութեան օտար խումբերու դէմ, որոնցմէ 12ին մէջ յաղթող հանգիստացած է, մէկը հաւասար և մէկը պարտուած: Պատկէթ-պոլի առաջին խումբը ունեցած է վեց հանգիստութեան, երեքը յաղթած և երեքը պարտուած: Վոլեյպոլի առաջին խումբը ունեցած է երկու հանգիստութեան, մին յաղթած և միւսը պարտուած: Փինկ-փոնկի մրցումը չէր ունեցած օտար խումբերու հետ:

Այսօրուան բաժնեւած մետալները աշննօրէն կը նուիրէ Պր. Գրիգոր Մամեան, գնա-

կատելի աշխատութեամբը Պր. Վարդան Տէր Վարդանեանի: Նոյնպէս ժառանգաւոր սաներու գլխաւորներու վրայ եղող ԺՎ-ը կը նուիրէ Պր. Գրիգոր Մամեան, իսկ Ռազգայէն (Սուրբա), նախկին ժառանգաւոր Պրն. Տիրան Թաշեան կը նուիրէ 12 հատ նոր կարմիր Ֆուտպոլի չափիկներ: Այս ամենուն կը յայտնեմ իմ և աղոյց կողմէ սրտագին շնորհակալութիւններ:

Գ. Առողջապահական. — Գոհութիւն Առտուոյ, անցնող տարուան ընթացքին չենք ունեցած մտահոգիչ հիւանդութիւններ վարժարանէն ներս: Պատահած են փոքր անհանգստութիւններ և վերքեր, որոնք չուտով պայքարած են:

Ե. Աւակներու խումբի Ուսուցական Կազմ. — Անցնող տարուան Հոգեւորական ունեցանք վեց նոր աշակերտներ լիբանանէն և Սուրիայէն և մէկ հատ ալ Ռեզիդէնթէն, անոնցմէ մէկը դրուեցաւ երկրորդ դասարան իսկ միւսները կազմեցին առաջին դասարանը նախորդ տարուան կրկնողներուն հետ: Դասարանները կազմուած են հետևեալ կերպով:

Ընծաւարան Երկրորդ	3	Սարկաւադներով
Վարժարան Երրորդ	3	Աշակերտներով
Ներկորդ	7	
Առաջին	9	
Ընծ. և Ժոնք. Վերին	22	Աշակերտներով

Իսկ Ուսուցական Կազմը բաղկացած է հետևեալներէն.

1. Ջեօրգ Բարձր Սրբազնութիւնը
2. Գեր. Տ. Նորայր Սրբազն
3. Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. (Տեսուչ)
4. Հոգ. Տ. Ջուէն Արք.
5. Հոգ. Տ. Անուշաւան Արք.
6. Հոգ. Տ. Վարուժան Արք.
7. Հոգ. Տ. Գրիգոր Արք.
8. Հոգ. Տ. Օշահան Արք.
9. Վեր. Էվլերի (Անգլիացի երէց)
10. Բար. Սիմոն Սրկ. Սլաւեան
11. Բար. Վահան Սրկ. Գալֆայեան
12. Բար. Գեորգ Սրկ. Գրգորեան (Փոխ Տեսուչ)
13. Տիրա Մովսէս Ժաւոյեան
14. Տիրա Պիշարա Տէպլինի (Արար)
15. Տիրա Խաչատուր Խաչատուրեան

Նուէրներ պիտի տանան տարուան ընթացքին երեք դասարաններէն առաջին և երկրորդ հանգիստացողները միայն, իսկ երրորդը ելլողը միայն կը յիշատակուի:

Նոյնպէս նուէր կը տանան երեք դասարաններէն առաջինի քննութեանց մէջ առաջին և երկրորդ հանգիստացողները, իսկ երրորդը միայն կը յիշատակուի:

Նուէրներ կը տանան լեզուական, պատմական և թուագիտական հիւղերուն մէջ միայն առաջին ելլողները: Լեզուներէ՝ հայերէն, անգլերէն, արաբերէն և ֆրանսերէն, որոնց ամենուն

ընդհանուր միջինը ամենաբարձրն է: Պատմական՝ Պատմության շաղկապ, Ընդհանուր, Ազգայն, Փրկարանական է Ս. Գրական, Առանց ամենուրեք միջինին բարձրագույնը: Թուրքական կամ՝ Թուրքական, գրքական է երկրաչափական, առանց միջիններուն ընդհանուր գումարին բարձրագույնը:

Նույնը պիտի տեսնայ նաև վարքի մէջ պատմական հանգիստացողը:

Զ. Պարզապատկերներն են մեղադրանքները. — Բնութիւնը նախնայաւ է գեղեցիկին հաշակը զարգացնելու մտքը, վարժարանէն ներս մասնաւոր զարկ տրուած է նաև պարտիզամշակութեան, գլխաւորութեամբ Փոխ-Տեսուչ Բարեշնորհ Գեորգ Աւագ Սարկաւագ Գեղարքունի, Պարտիզին ածանցները բաժնուած են սղոց գրեթէ հաւասարապէս, և իւրաքանչիւրը պատասխանատու է իր պարտիզի բարձր զարգացման և մաքրութեան: Այս մարտի մէջ մասնաւոր ուրիշ, եռանդ է աշխատանք թափած է ու կը թափէ Տիրացու Գեորգ Սրկ, աւելնէն աւելի նախաձառնողներն աշխատելով, Տեսութեան կողմէ կ'արժանանայ մասնաւոր մրցանակի: Նշանակէ մեր ձեռնարկը ուրաւագործ Արամ պապա Սերայտարեան մասնաւոր հաջածութիւն ցոյց կուտայ մեղաւանդի հանդէպ, և արժանի է մեր շնորհակալութեան:

Է. Առօրին կեանք. — Վարժարանէն ներս, Փոխ-Տեսչին կարգադրութեամբ նշանակուած են ամէն ճիւղերու պատասխանատու վարիչներ: Գրադարանագետ, տնտեսագետ, խաղաղաձայնագետ, շարժագետ, մաքրողներ (նիւթաւ, սերտարան է գաւառական), զանգակահարներ, և շնորհաւորներն իւրաքանչիւրը կը կատարէ իր պարտականութիւնը առանց թերացումի:

Ուստի փակելով մեր այս տարեան ամսվերի հանդիսութիւնները, պիտի խնդրէ Ձերք Սրբալուծիչներն է. Պատուարժան Միաբանութեանէն, որ տայիք Ձեր Հայրական օրհնութիւնները պաշտօնէութեան և ուսանողութեան, որ պէտքի անոնք քաջալերուած այս օրուան խաղաղութիւնէն, յատելիկային աւելի եռանդուն ոգիին գործի:

Ձայն մատուցանելով Ձերք Բարձր Արքայապետութեան

Մատչիմ ի համարձր Ս. Անյոյ
Թանարն աղթակից

ՀԱՅԿԱՋԱՌԻՆ ՎՐԻ. ԱՐԱՄԱՄԵԱՆ
Տեսուչ Ժանգ. Վրժ. և Ընծայարանի

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Է. Ե. Ա. Գ. Ի. Ն. Ե. Ի.

Երևան, 2 Մայիս 1953

Սենեկապետ

Ն. Վ. Ե. Հիւսիսն Թագաւորին Յորդանանի Աման

Կր խնդրեմք Ձերք Վսեմութեանն որ բարեհաճի հաղորդել Ն. Վ. Հիւսիսն Թագաւորին մեր ջերմ ընդունաւորութիւններն եւ խորին զգացման հաւաստիք իր թագաւորութեան բարեբաստիկ օրուայ առթիւ: Կ'աղօթեմք Մրբաւորեաց մէջ իր արեւատուրեան եւ երջանկութեան ինչպէս նաեւ մեզի համար սիրելի Հաւիտական Արքայական ընտանիքին՝ որ ընդմիջ օրհնուած է Տիրոջ:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ
Պատրիարքական Տեղապահ
Առաք. Ս. Արքային Երևանի

Արմենի Ամանի, 3 Մայիս 1953

Գերաւորին

Տ. Եղիշէ Ա. Արքային. Տեսուչին

Պատր. Տեղապահ Ս. Արքային
Երևանի

Նորին Վեհափառութիւն Թագաւոր իր ընդունաւորութիւններն կը յայտնէ Ձեզ Ձեր ազնիւ մաղթանքներուն ու ընդունաւորութիւններուն համար:

Սենեկապետ
Հաւիտական Պապին

Երևան, 2 Յունիս 1953

Բերքերարքի Արքայիսկոյոյ

Լոնտոն

Հանեցեք հաղորդել մեր յարգալիք եւ սրտազգած ընդունաւորութիւններն Ն. Վ. Երկրագործ Բ. Քաղաւանդին՝ իր թագաւորութեան բարեբաստիկ առթիւ: Կ'աղօթեմք Մրբաւորեաց մէջ իր երկար ու երջանիկ կեանքին համար՝ ի փառս Բրիտանական ազգին եւ Կայսրութեան:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ
Պատրիարքական Տեղապահ
Առաք. Ս. Արքային Երևանի

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Եբ. 30 Մայիս. — Է. or Նոգ. : Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայրաժանքի տանիքը : Ս. Նոգիին նուիրուած մատարան մէջ, ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Վարուժան Անդայ Գապարանեան :

● Կիր. 31 Մայիս. — Սկիզբն ճարտարան կիրակիք եւ Տոմ Եղիայի մարգարէին : Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տանարի մեր Գողթթայի վերնայարկ մատուռին մէջ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Պարսե վրդ. Վրթանէսեան :

— Կ. վ. Ս. Նուրիսիանց նախատեսը պաշտուեցաւ Ս. Ներշտակապետ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրբ Ս. Եպս. Գեմանեանի :

● Բշ. 1 Յունիս. — Տոմ Ս. Կուսմանց Նոխարմանց : Ի Ս. Ներշտակապետ առաւօտեան ժամերգութիւնէն ետք մատուցուեցաւ Ս. Պատարազ, Եկեղեցոյ առանդատան : Ս. Նուրիսիանց մատարան մէջ, ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Զաւեն Արդ. Ձինչիկեան : Ձինչի պաշտամանց, Միաբանութիւնը հիւրասիրուեցաւ վանուց տեսչարանը : Տեսուչ Նոգ. Տ. Վարուժան Արդ. Գապարանեանի մօտ :

● Ուր. 5 Յունիս. — Վաղուան նախատեսը հանդիսաւորապէս պաշտուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեանի :

● Եբ. 6 Յունիս. — Ս. Գր. Լուսաւորիկ (Են) ի վերապէն : Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Սուրբ Յակոբեանց Մայր Տանարի Ս. Ստեփանոս մատարան մէջ, Ս. Գր. Լուսաւորիկի նուիրուած խորանին վրայ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Միւռու Վրդ. Կրիկեան :

— Վաղուան նախատեսակը հանդիսաւորապէս պաշտուեցաւ Մայր Տանարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զոր Ըստ սովորութեան, յետ նախատեսակի երգուեցաւ «Տէք Ողբերգ» :

● Կիր. 7 Յունիս. — Տոմ Ս. Էլմամանի : Լանդիսաւոր Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարի Աւագ Խորանին վրայ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Յակոբ վրդ. Վարդանեան : Ս. Պատարազի ընթացքին կատարուեցան. Լայրապետական մաղթանք վճան Ս. Էլմամանի, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զոր :

● Կիր. 14 Յունիս. — Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տանարի կայապատկան Բ. Գողթթայի վերնայարկ մատուռին մէջ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Զաւեն Արդ. Ձինչիկեան :

● Ուր. 19 Յունիս. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան հանդիսաւոր նախատեսը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ : Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրբ Ս. Եպս. Գեմանեանի :

● Եբ. 20 Յունիս. — Ս. Գրիգորի Լուսաւորիկ (Գիւ Նեխարաց) : Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տանարի Ս. Մակարայ նուիրուած մատուռին մէջ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Վարուժան Անդայ Գապարանեան :

● Կիր. 21 Յունիս. — Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Երանշնորհ Տ. Տ. Գարեգին Ա. վեհ. Կաթողիկոսի մանուան տարելիցին առթիւ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ մատուցուեցաւ եղիսկոյսական Ս. Պատարազ : Ժամաբարն էր Կեր. Տ. Յարութ Ս. Եպս. Գեմանեան, որ «Հայր մեր»-էն առաջ քարոզեց, ներքոյ ընելով պատուական երգերականներ, զրուստելով նոյնատեան իր բաղձապահ ու բարձրորէն զնահատուած արժանիքները : Յետ քարոզի, Կեր. Տեղապահ Ս. Զոր նախագահութեամբ, կատարուեցաւ մանաւոր հոգեւանդատեան պաշտոն՝ հանգուցեալ վեհ. Կողբույն ի հանդիսում :

● Դշ. 24 Յունիս. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու Թարգմանչաց հանդիսաւոր նախատեսը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ : Նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զոր :

● Եշ. 25 Յունիս. — Ս. Թաղմանչաց Սահակայ եւ Մերապայ (Տոմ ազգային) : Լանդիսաւոր Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տանարի Աւագ Խորանին վրայ : Ժամաբարն էր, ըստ ընդհանուր սովորութեան, Ս. Թ. վարժարանի տեսուչը՝ Նոգ. Տ. Կիրակ վրդ. Արեւայ Գարիկեան : «Հայր մեր»-էն առաջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Զորը նախագահեց Ն. Ս. Ս. Տ. Գեորգ Զ. վեհ. Կաթողիկոսի օծման ճրդ տարեգարմին առթիւ կատարուած շնորհապետական Մաղթանքի արարուածութեան, իսկ «Տէք աղբորման»-էն առաջ քարոզեց, պանծացեալով երգւած մեծ Թարգմանիկ սուրբերուն անմահական յիշատակը : Յետ Ս. Պատարազի կատարուեցաւ մանաւոր հոգեւանդատեան պաշտոն Կիրակայի վեհ. Կարգանի, Տիգրան Գեորգեանի, Լայկ Գալուստեանի, Աթիւրեանի եւ Մանուկեան ընտանիքներու համայն նշնեցեաց հոգեւցն ի հանդիսում : Սոյն ազգայինները տարւոյ ընթացքին շիւթապէս օծանդակած են Ս. Թարգմանչաց վարժարանին :

● Եբ. 27 Յունիս. — Երեկոյեան ժամերգութիւնը, Կիրակուստեց ու վաղուան նախատեսը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ : Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրբ Ս. Եպս. Գեմանեանի :

● Կիր. 28 Յունիս. — Գիւ Տիպ Ս. Առաւուծամի : Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Գերթեմա Նիկի Ս. Առաւուծամի Տանարին մէջ, Տիգրան Ս. Գերթեմանի վրայ : Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Լայկապահ վրդ. Արթուրեան : Քարոզեց Նոգ. Պատարազի Հայրը, ներկայացնելով Ս. Գործ իբրեւ հնազանդութեան թիպար կիրք մարդային պատմութեան մէջ : Լանդիսաւոր երթ ու դարձին կը նախագահէր Գեր. Տ. Սուրբ Ս. Եպս. Գեմանեան :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Ուր. 22 Մայիս. — Այսօր Նոգ. Տ. Լայկապահ վրդ. Արթուրեան արձակուեցով մեկնեցաւ Կիլիկիոս եւ վերադարձաւ Եշ. 11 Յունիսին :

● Գշ. 26 Մայիս. — Կ. ա. ժամը 10ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը վարչական գործերով մեկնեցաւ Եւր Եւրասողէմ և վերադարձաւ Գշ. 2 Յունիսի առաւօտեան ժամը 10ին:

● Գշ. 2 Յունիս. — Կ. ա. ժամը 9ին, Ի գիւմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եղս. Քէմանեան, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Հայրէկ Վրդ. Առլանեանի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի, ներկայ գտնուեցաւ Անկիթեան Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած գահաբանական մաղթանքին, Անդրիտ Ելիզապէթ Բ. Թագուհւոյն Թագադրութեան առթիւ:

— Նոյն առթիւ, Կ. վ. ժամը 6.30ին, Անդրիտական Ընդհանուր Հնչպատոարանին մէջ տրուած ընդունելութեան, Ի պատիւ Բագաբիտ Մուրաթըֆ Հառան էլ Բաթէպի, անոր ծրարական կուտակարութեան կողմէ Գատուոյէէզօնի շքանշանով պատուուելու առթիւ, ներկայ գտնուեցաւ Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Առլանեանի, Հոգ. Տ. Կիրէկ Վրդ. Գաբիկեանի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի:

● Եշ. 4 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 6.30ին, Ճրարական Ընդհանուր Հնչպատոարանին մէջ տրուած ընդունելութեան, Ի պատիւ Բագաբիտ Մուրաթըֆ Հառան էլ Բաթէպի, անոր ծրարական կուտակարութեան կողմէ Գատուոյէէզօնի շքանշանով պատուուելու առթիւ, ներկայ գտնուեցաւ Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Առլանեանի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի:

● Եր. 6 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 4ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը Ի գլուխ Միաբանութեան, Ս. Թ. վարժարանի գնաց կատարուելու համար բացուած վարժարանի քարեկան պաշարին:

● Գշ. 9 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 3ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեանի, վանական գործերով Եւր Եւրասողէմ մեկնեցաւ և վերադարձաւ Գշ. 17 Յունիսի 1953ի Կ. վ. ժամը 3ին:

● Ուր. 12 Յունիս. — Կ. ա. ժամը 10ին, Իւլմաց Բամազանի տօնին առթիւ, Ի գիւմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եղս. Քէմանեան, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Զաւէն Սրգ. Զինչիւնեանի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի, շնորհաւորութեան գնաց Բագաբիտ Մուրաթըֆին, Ոստիկանապետին և Բագաբիտին:

● Բշ. 15 Յունիս. — Կ. ա. ժամը 8.30ին, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եղս. Քէմանեան Ի գլուխ Միաբանութեան, բացուած կատարեց ժառանգ. վարժարանի և Ընծայարանի ամսվերջի գննութեան:

● Ուր. 19 Յունիս. — Կ. ա. ժամը 8.30ին, Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եղս. Գոպարեան Ի գլուխ Միաբանութեան, բացուած կատարեց Ս. Թ. վարժարանի ամսվերջի գննութեան:

● Եր. 20 Յունիս. — Իրիկուան ժամը 6-8, քաղաքի City Hotel բացման ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ Հոգ. Տ. Տ. Հայրիկ և Միւռուս վարդապետներ և Տիար Կարպիս Հինդլեան:

● Գշ. 24 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 4.30-5.30 քաղաքի St. John's Ophthalmic Hospital-ի թէյա-

տեղանին ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եղս. Քէմանեան, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ի Զաւէն Սրգ. Ի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի:

● Եշ. 25 Յունիս. — Կ. ա. ժամը 9ին, Հոգ. Տ. Բագրէկ Վրդ. Ապատեան, Յոպպէի Տեռուլը, ժամանեց Ս. Աթոռ և վերադարձաւ Եր. 27 Յունիս 1953ի Կ. վ. ժամը 3ին:

● Ուր. 26 Յունիս. — Առաւօտեան ժամը 6.30ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը վանական գործերով մեկնեցաւ Ամման և վերադարձաւ Կեր. 28 Յունիսի կէսօրին:

● Եր. 27 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 5ին, քաղաքի Y. M. C. A. ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Առլանեան և Տիար Կարպիս Հինդլեան:

● Եշ. 30 Յունիս. — Կ. վ. ժամը 4ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը նախագահեց ժառ. վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսին, վարժարանի որակին մէջ:

ԱՄՍՎԵՐՋԻ ԶԱՆԴԵՍ

ԵՒ ՄՐՅԱՆԱԿԱՐԱՇԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՌ. ՎԱՐԺ. ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

Բագաբիտ շինող կացութեան հետեւեալով 5 տարիներէ Ի վեր, ժառ. վարժարանի ամսվերջի հանդէսը կը կատարուէր անլուք կերպով: Այս տարի սակայն, ան կատարուեցաւ նախընթաց տարինեւր հանդիսաւորութեամբ, Գշ. 30 Յունիսի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, վարժարանի որակին մէջ, նախագահութեամբ Գառ. Տեղապահ Գեր. Ս. Հոր, ներկայ էր ամբողջ Միաբանութեան և առաջինայ զաղութէն հրաւիրուեցաւ Կոկիկ բաղմութիւնը: Հանդէսը բացուեցաւ ժառանգաւորաց քայլերով, յորմենեւ տեղունեցան աններքին, խմբերգներ, զոր այնքան ձեռնհասօրէն կը վարէր ժառ. վարժարանի եւրաշառութեան ուսուցիչը՝ Հոգ. Տ. Օլապան Արեղայ, արտասանութիւններ, հայերէն, անգլիերէն և արաբերէն լեզուներով և բանաստեղծութիւնը Բար. Վահան Սրգ. Գալֆայանէն: Հանդէսի աւարտին, վարժարանի Տեռուլը՝ Հոգ. Տ. Հայր-կաղուս Վրդ. Արքանանեան կորդաց վարժարանի տարեկան տեղեկագիրը, մանրամասն տեղեկութիւններ տալով ներկայեցան վարժարանի ներքին կեանքին շուրջ ու շինարարի անոր կատարած բարեբար գերը սփիւռքի մէջ: Ապա Տեղապահ Ս. Հայրը բաժնի մրցանակներ իւրաքանչիւր զատարանի յաջողացոյն աշակերտներուն, ինչպէս նաև մարզական ճիւղերն և վարքի մէջ առաջին հանդիսացողներուն: Տեռուլական տեղեկագիրը Տեղապահ Սրգայանի զգալանիքով ու օրհնութեամբ կապուեցաւ մէկ ու կէս ժամ տեղաշարժ հանդէսը:

«ԱՐՓԻ»Ի ԱՍՏԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳԻՐ ՊՐՆ. ՅՈՎՍԷԲ ՔԱԳԵՈՍԵԱՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԴՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ տարի լրացան Պրն. Յովսէփ Քալոսեանի գրական, մանկավարժական եւ հրապարակախօսական գործունեութեան 50 տարիները (1902-1952), իսկ այս տարի էլ իր ծննդեան 80-ամեակը (1873-1953, Մարտ 27):

Մի պերճախօս, ոսկե Յորեղեան եւ աւելի քան զեղեցիկ, փառքաւ տարիք:

Երբ ուշի ուշով թերթերու շինեմէ Հայ ուսուցչի եւ հասարակական գործիչի յուշատետրը, իր կարոտիք անհախաճեղի եւ երասագիտութեան որոշ արտայայտութիւններով լի էր. արտայայտութիւններ իր միջավայրի կողմից: Եւ շատ տեղի կը լինէր, որ նման անհասկերի յորեղեաններ տօնէիլն աւելի մեծ շուքով եւ հասարակական թնոյթ կրող հանդիսաւորութեանը. սակայն, յոքադարձ, նկատի ունենալով ներկայ տագնապալից վիճակը, «Արփի»-ի Օժանդակ մարմինն ու Յանձնախումբը որոշեց եւ տօնի տեղ ջրհամակում, այսինքն՝ իր բարեկամների, աշխատակիցների, համակիրների, բաժանորդների եւ աշակերտ-աշակերտուհիների ընկերակցութեանը եւ այդպիսով ոգեւորեց իր դեռեւս չապաւում ետանդի ու աշխատակի կարողութիւնը: Մասնաւորապէս այդ միջոցով նկարագորութիւն տեղծեց իր շատ փայտապատ ու տեղծած «Արփի» տեսագրի յարատեւման գործը առաջ տանելու:

Իրանահայ Համայնքը կարիք ունի նման մի գործի: Մեծագրի գոյութիւնը դարձեց ու մի անհրաժեշտութիւն: Պէտք է ապահովել «Արփի»-ի վիճակը, պէտք է նման ազատեց ներկայ տեղական անհախաճեղի, ծանր ու անձուկ վիճակից: Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք նրա երեք տարիների անցալը եւ իր տարուհ տարի դիպի բարեկամներ ունեցած հակումը:

Ոգեւորած Քննարանայ համայնքի բարեկամներ եւ սիրալիր վերաբերմունքից, մենք լից ենք անում եւ յոյս ունենք, որ մեր համայնքը կ'ընդառաջի մեր այս ձեռնարկին եւ բոլոր հիշերը անխափ, առանց բացառութեան, կը պատեն իրենց ներկայութեանը աշխարհ Յորեղեանի հիշերը, որը տեղի կ'ունենայ գրական-գեղարուեստական ճշիւ ժապրով Կիսկի, Յունիս 14ին, 1953 թ., Դաւթեան (Գուշեշ) Մանկապարտեհի զովաստեւ այգում:

Ուրախութեամբ կ'ընդունեն յարգանքի եւ գնահատանքի արտայայտութիւններ:

«ԱՐՓԻ»Ի ՕՐԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ ՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՎ ԶԱՆԶՆԱՅՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՎՈՐԱՄ ԽԱՆ ՓԻՐԱԵԱՆ

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝ Արա Տէր Յովնանեան

ԱՆԿԱՄՈՒՀԻՆԵՐ՝

ԱՆԿԱՄՆԵՐ՝

Տախտաւ Խարաբեան,
Էլպիս Յերանեան,
Լորեսա Պատմագրեան,
Մաղիկ Ղուկասեան:

Արա Տէրեան,
Ասատու Զաւարեան,
Լեւոն Վարդանեան:

Թեհրան, 1953 Մարտ:

تصديرا - بطريقه الارمن الارثوذكس مدير المطبعه - الآب زاون شينيان قطع في مطبعة دير الارمن - القدس

العدد ٦

يونيو ١٩٥٣

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Zaven Chinchinian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

ՀՈԳ. ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ԱԲՂ. ԶՂԶԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՄԱՐՈՒՐԱՊԻԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Ներածութեամբ, քաղվանութեամբ բեռնագիր բնագրէն
եւ ծանօթագրութիւններով:

էջ 144

Գին 3 շիլինգ

ԵԶՆԻԿ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՆԴՈՒԻՑ ԿՈՅՍԻՆ ԹՈՉՆԻԿՆԵՐԸ

էջ 104

Հ. Ա. Ա. Ն. Դ. Ա. Վ. Է. Պ. Հ.

Գին 3 շիլինգ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ

Տպ. 1950, էջ 62, գին 3 շիլինգ

ՍԱՐՎՈՒՌՆԵՐ

Տպ. 1950, էջ 78, գին 3 շիլինգ

ՑԵՂԻՆ ՍԻՐՏԸ

Տպ. 1953, էջ 225, գին 6 շիլինգ

ՊՈԻՅՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵ

ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՐԳԵՐ

այսպէսով վերջացած կ'ըլլայ Դանիէլ Վարուժանի ամբողջական գործը:
Զորս Հասոյ:

ՄԱՐՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Մ. ՅՈՒՅԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՅ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԴԵՄ